

Een oplossing voor het Boundary Problem

Onderzoek naar een democratische manier om een demos te constitueren

Masterthesis Politieke Theorie

Robbert Lauret S0825395

Begeleider: Dr. B. Van Leeuwen

Tweede Lezer: Marco Verschoor

Radboud Universiteit Nijmegen

Aantal woorden: 25054

Inhoudsopgave

Inleiding	4-11
Hoofdstuk 1, Reflectief Equilibrium	13
Hoofdstuk 2, Inclusie en Exclusie, de zelfcorrigerende democratie	14-20
Hoofdstuk 3, De ideale demos	21-26
Hoofdstuk 4, All Affected Principe	
<i>I All Affected Principe</i>	27-31
<i>II All Affected Interest Principe</i>	31-32
<i>III All Possibly Affected Interest Principe</i>	32-34
<i>VI All Probably Affected Interest Principe</i>	34-36
<i>V All Actually Affected Interest Principe</i>	36-37
<i>VI Veel varianten, dezelfde problemen</i>	38-41
Hoofdstuk 5, Coercion Principe	42-58
Hoofdstuk 6, Alternatieven	
<i>I Procedures</i>	59-61
<i>II Autonomie</i>	61-63
Hoofdstuk 7, Conclusie	64-70

I. Inleiding

In deze thesis probeer ik een oplossing te vinden voor het Boundary Probleem. Ik ga onderzoeken of het mogelijk is om een demos op democratische wijze te constitueren. Het Boundary Probleem omvat de vraag wie in een demos betrokken moet worden wanneer democratische besluiten genomen worden. Frederick Whelan omschrijft democratie als een vorm van bestuur die overeenkomt met de wil van het volk. Deze definitie bestaat uit twee delen, namelijk 'de wil' en 'het volk'. Politiek theoretici hebben vervolgens veel aandacht besteed aan de betekenis van de wil, echter, het tweede deel van de definitie, het volk, gaat logisch gezien vooraf aan de totstandkoming van de wil. De meer fundamentele vraag is namelijk wat de geschikte samenstelling van het volk is waarbinnen het bestuur dient plaats te vinden. Dit is het Boundary Probleem in democratic theory: op welke wijze bepaal je de omvang van de gemeenschap die relevant is voor democratische besluitvorming.¹ Deze vraag gaat met name over mensen en minder over een territorium, ook al zal een eventuele oplossing voor het Boundary Probleem gevolgen hebben voor de reikwijdte van democratische besluiten.

Het woord demos is reeds twee keer genoemd. Van oudsher refereert het woord aan de bevolking van een oude Griekse staat; in meer specifieke zin gaat het vaak over een administratieve gemeenschap, bijvoorbeeld een stad of gemeente. In deze scriptie zal het woord 'demos' begrepen worden als de aanduiding van een groep mensen die binnen bepaalde administratieve grenzen tot een beslissing moet komen.

Eerst geef ik twee criteria waar een oplossing voor het Boundary Probleem aan moet voldoen. Het eerste criterium is dat de oplossing democratisch dient te zijn. Vervolgens dient ze in staat te zijn om een onderscheid te maken tussen internen en externen. Onder democratisch versta ik een vorm van collectieve besluitvorming waarbij een gemeenschap besluiten maakt over het algemeen belang. Met het tweede criterium bedoel ik dat het noodzakelijk is om ook buitenstaanders als zodanig te kunnen definiëren. Een oplossing voor het Boundary Probleem, ofwel een manier om een demos te constitueren mag niet ontaarden in een universele demos, omdat het naar mijn mening te eenvoudig is om een grensprobleem op te lossen met simpelweg het verwijderen van grenzen. In hoofdstuk drie zullen de twee zojuist genoemde

¹ Whelan, F.G. (1983). Prologue: Democratic Theory and the Boundary Problem. In R.J. Pennock and J.W. Chapman (Eds.), *Liberal Democracy* (pp. 38-41). New York: New York University Press.

overwegingen theoretisch onderbouwd worden en zal ik aantonen dat de bestaansvoorwaarden voor een wereldstaat niet aanwezig zijn. Een demos, functionerend tussen verschillende demoï is het einddoel.

Bij het zoeken naar een oplossing voor het Boundary Probleem zal duidelijk worden dat een aantal methodes vatbaar zijn voor hetzelfde probleem: de oneindige regressie. Deze komt tot stand wanneer geprobeerd wordt om de samenstelling van de demos te bepalen aan de hand van de mensen die geraakt worden of een belang hebben bij een bepaald besluit. In de woorden van Robert Goodin:

“Notice First that whose interests are ‘affected’ by any actual decision depends on what the decision actually turns out to be. Notice second that what the decision actually turns out to be depends, in turn, upon who actually makes the decision.”²

Het zal snel duidelijk worden dat de oneindige regressie en de twee eerder genoemde voorwaarden voor een goede oplossing met elkaar in samenhang zijn. Sommige methodes om het Boundary Probleem op te lossen bieden weliswaar een democratische oplossing zonder daarbij in de oneindige regressie te belanden. Echter, een keerzijde is dat dergelijke methodes een universele demos impliceren en vice versa.

Wetenschappelijke relevantie

Veel politiek theoretici hebben zich uitgesproken over het Boundary Probleem.³ Allen hebben geprobeerd om een antwoord te vinden op de vraag op welke wijze een demos geconstitueerd kan worden. De gegeven antwoorden zijn echter teleurstellend. Zo accepteert Goodin een universele demos als antwoord, om te ontkomen aan de oneindige regressie. Ook Abizadeh laat zien dat een unbounded demos de enige logische oplossing is.⁴ Met dit antwoord neem ik geen genoegen, een oplossing voor het Boundary Probleem kan niet het verwijderen zijn van grenzen. Zo’n oplossing zal het reflectief evenwicht niet doorstaan, een wereld zonder grenzen is een utopie. Om deze reden zoek ik in deze thesis naar een manier om een demos te constitueren, te midden

² Goodin, R. (2007). Enfranchising All Affected Interests and its alternatives. *Philosophy and public Affairs*, 35, 207-213.

³ Zie o.a.: Whelan, F.G. (1983). Prologue: Democratic Theory and the Boundary Problem. In R.J. Pennock and J.W. Chapman (Eds.), *Liberal Democracy* (pp. 38-41). New York: New York University Press.

Goodin, R. (2007). Enfranchising All Affected Interests and its alternatives. *Philosophy and public Affairs*, 35, 207-213.

Miller, D. (2009). Democracy’s Domain. *Philosophy and Public Affairs*, 37, 3, 207-213. & Nasstrom, S. (2011). The Challenge of the All Affected Principle. *Political Studies*, 59, 115-122.

⁴ Abizadeh, A. (2008). Democratic Theory and Border Coercion: no right to unilaterally control your own borders. *Political Theory*, 36, 1, 44-46.

van andere staten. Op dit moment is dit nog niet uitvoerig aan de orde geweest in het debat omtrent het Boundary Probleem. Daarom probeer ik met deze thesis een nuttige bijdrage te leveren aan de discussie.

Naast wetenschappelijke relevantie heeft deze thesis ook praktische relevantie. Bestuurders zullen zich bij besluiten kritisch moeten afvragen welke personen zij in de besluitvorming zullen betrekken. Deze vraag is belangrijk omdat besluiten eerder gesteund worden wanneer betrokkenen een stem gekregen hebben in de totstandkoming van het besluit. Bij het maken van beleid worden bestuurders vaak geconfronteerd met burgers die een belang menen te hebben bij het te maken besluit. Voor bestuurders is het op zo'n moment waardevol om kritisch te kijken naar de vraag wie een rechtvaardige claim op inspraak kan maken. Hiermee kan voorkomen worden dat te veel mensen zich gaan mengen in besluitvorming, waardoor een onbestuurbaar geheel ontstaat. Deze scriptie dient evenwel niet gelezen te worden als een handleiding voor bestuurders om hun besluitvormingsprocedures te toetsen, echter, ik ben ervan overtuigd dat de besproken en ontwikkelde normatieve principes een waardevol toetsingskader kunnen vormen.

Achtergrond

Het Boundary Probleem en daarmee de vraag op welke wijze een demos geconstitueerd kan worden houdt politiek filosofen al voor de Tweede Wereldoorlog bezig. Schumpeter heeft een eerste poging gedaan om het probleem op te lossen. Schumpeter betoogt dat elke demos voor zichzelf dient te beslissen wie er toe mag behoren.⁵ Voor Schumpeter kunnen we een staat niet ondemocratisch noemen, enkel vanwege het buitensluiten van enkele personen. Het is belangrijker dat beslissingen op democratische wijze genomen worden, ongeacht de wijze waarop de demos is vormgegeven.⁶ Met andere woorden, we dienen ons te schikken naar de grenzen die politieke gemeenschappen gesteld hebben. Dahl distantieert zich van deze benadering en noemt het zonder democratische criteria vormgeven van een demos een absurditeit.⁷ Helaas geeft Dahl geen duidelijke criteria om een demos vorm te geven.

Niet elke filosoof is van mening dat een oplossing voor het Boundary Probleem perse een democratische dient te zijn. Schumpeter achtte het niet van belang op welke

⁵ Schumpeter, J. (1975). *Capitalism, Socialism and Democracy*. New York: Harper Perennial, pp. 244-245.

⁶ Idem.

⁷ Dahl, R. (1989). *Democracy and its Critics*. New Haven CT: Yale University Press, pp. 119-131.

wijze een demos tot stand kwam, Frederick Whelan gaat nog een stap verder en beargumenteert dat democratic theory op zich geen oplossing kan bieden voor het Boundary Probleem:

“Democratic theory *cannot itself* provide any solution to disputes that may – and historically do – arise concerning boundaries. ...It may not be surprising that democracy, which is a method for group decision making or self-governance, cannot be brought to bear on the logically prior matter of the constitution of the group, the existence of which it presupposes. Nevertheless, strong claims are frequently made for democracy, both by its philosophical advocates and by ideologues and activists of the modern world; democracy is commonly put forward as the sole foundation of legitimate government, and as the sole legitimate method to make binding public decisions of all sorts’.⁸

Robert Dahl sluit zich bij deze conclusie aan en beargumenteert dat:

“We cannot solve the problem of the proper scope and domain of democratic units from within democratic theory.”⁹

Goodin beargumenteert eveneens dat een demos niet volgens democratische principes vormgegeven kan worden. Je hebt een ander, wellicht ondemocratisch principe nodig om een demos te constitueren.¹⁰ Op basis hiervan zou men kunnen concluderen dat een democratie gefundeerd is op ondemocratische principes, een democratische boom met ondemocratische wortels.

Jurgen Habermas betoogt een oplossing gevonden te hebben voor het Boundary Probleem. Hij beargumenteert dat een democratie een zelf corrigerende werking kent. Wanneer je hiervan overtuigd bent, kun je ontkomen aan de gedachte dat een democratie min of meer gebaseerd is op willekeur. Habermas construeert een gedachte-experiment waarbij de vorming van de basis van een demos niet belangrijk is. Wanneer de demos eenmaal is opgericht, dat wil zeggen een groep mensen binnen administratieve grenzen, zal worden overgegaan op democratische besluitvorming. Dit zal er volgens Habermas voor zorgen dat de demos door de tijd heen verandert en wel op een manier dat iedereen die er toe dient te behoren, er ook daadwerkelijk toe

⁸ Whelan, F.G. (1983). Prologue: Democratic Theory and the Boundary Problem. In R.J. Pennock and J.W. Chapman (Eds.), *Liberal Democracy* (pp. 38-41). New York: New York University Press.

⁹ Dahl, R. (1989). *Democracy and its Critics*. New Haven CT: Yale University Press, pp. 119-131.

¹⁰ Goodin, R. (2007). Enfranchising All Affected Interests and its alternatives. *Philosophy and public Affairs*, 35, 207-213.

behoort.¹¹ In het kader van deze thesis lijkt me dit een zeer interessante theorie. Wanneer Habermas er in slaagt om dit argument overtuigend over te brengen, zou het kunnen betekenen dat het Boundary Probleem opgelost is. Immers, we hoeven ons dan geen zorgen meer te maken over de totstandkoming van de initiële demos. Democratische procedures zullen ervoor zorgen dat de demos uiteindelijk z'n juiste vorm krijgt. In het tweede hoofdstuk van deze thesis zal ik dieper ingaan op de zelfcorrigerende democratie van Habermas. Eerst is het belangrijk om de centrale vraag van deze thesis te formuleren en toe te lichten. De centrale vraag van deze thesis luidt:

Is het mogelijk om een demos op democratische wijze te constitueren, zonder een universele demos te impliceren?

Zoals reeds in deze inleiding vermeld staat, dient de oplossing voor het Boundary Probleem democratisch te zijn, tevens moet ze in staat zijn om een demos te constitueren in een statensysteem. Een universele demos acht ik onwenselijk. De reden hiervoor wordt in hoofdstuk drie uitvoerig uiteengezet.

Voordat ik dieper op de inhoud van deze thesis inga, is het nuttig om in deze inleiding het verschil toe te lichten tussen normatieve idealen en besluitvormingsprocedures, omdat deze twee begrippen in deze thesis sterk met elkaar verweven zijn. De verbondenheid komt bij het concept democratie reeds aan de orde; democratie is een normatief ideaal en tegelijkertijd een methode om tot besluitvorming te komen. Om verwarring te voorkomen zet ik kort uiteen wat ik versta onder een normatief ideaal en een besluitvormingsprocedure. Onder een normatief ideaal versta ik een doel waar men uiteindelijk naar streeft. Een bekend voorbeeld hiervan is een rechtvaardige samenleving, dit kan een doel zijn waar een gemeenschap gezamenlijk naar streeft. Met een besluitvormingsprocedure duid ik een strategie aan waarmee we het normatieve doel kunnen bereiken dat door het ideaal is gespecificeerd. Tevens gebruiken we het normatieve ideaal, in samenwerking met empirische overwegingen om besluitvormingsprocedures te beoordelen.¹² Als voorbeeld kunnen we hier het verschilbeginsel van John Rawls gebruiken. De gedachte is dat beslissingen rechtvaardig zijn wanneer ze de positie van de minst bedeelden verbeteren. Een empirische overweging die als bezwaar aangehaald kan worden is dat elke beslissing het lot van de

¹¹ Habermas, J. (1998). *The inclusion of the other*, Cambridge MA: MIT Press, pp. 20-22.

¹² Arrhenius, G. (2005). The Boundary Problem in Democratic Theory. In F. Tersman (Ed.), *Democracy Unbound: Basic Explorations I* (pp.14-29). Stockholm: Filosofiska Institutionen, Stockholms Universitet.

minst bedeeden in ogenschouw moet worden genomen. Dit is praktisch gezien onuitvoerbaar.

Dit praktische bezwaar vormt echter geen kritiek op het normatieve ideaal dat door Rawls wordt nagestreefd. Je kunt nog steeds vasthouden aan het verschilbeginsel, maar in praktische besluitvorming zul je je moeten schikken naar andere regels. Ook al kun je, vanwege empirische overwegingen, niet volledig voldoen aan bepaalde eisen van een normatieve theorie, het normatieve ideaal achter de theorie kan onverminderd waardevol zijn. Democratie kan aldus worden benaderd als een normatief ideaal en als besluitvormingsprocedure. Hier treedt de Wollheim paradox op de voorgrond:

'One must distinguish at the outset between democracy as an ideal and democracy as a practical device for approximating the ideal'.¹³

Grenzen

Wanneer we democratie benaderen als normatief ideaal, dan kunnen we er niet omheen om het in samenspraak met empirische overwegingen te evalueren. Met deze kennis in het achterhoofd kunnen we opnieuw kijken naar de tekst van Whelan. Op welke wijze benadert hij democratie, als besluitvormingsprocedure, of als normatief ideaal? Soms lijkt het alsof hij een normatief ideaal bedoelt, wanneer hij spreekt over democratie als de enige legitieme fundering van bestuur. Aan de andere kant besteedt Whelan veel tijd aan de bespreking van het begrip grens, gebaseerd op territorialiteit en cultuur. Dit zijn empirische overwegingen.

De territorialiteit waar Whelan over spreekt biedt weinig hulp wanneer er onduidelijkheid bestaat over grenzen. Whelan gaat hier ten eerste uit van de verkeerde assumptie dat grenzen reeds bestaan en onbetwistbaar zijn.¹⁴ Bijna overbodig om te zeggen dat vandaag de dag het merendeel van de conflicten over grenzen gaan. Het tweede probleem met een geografische benadering van het Boundary Probleem is dat sociale eenheden, die ook deel uitmaken van een democratie, geen plaats kunnen krijgen. Hierbij gaat het om groepen mensen die aanwezig waren voordat de grenzen getrokken werden. Het derde probleem met de zienswijze van Whelan laat zien dat vanuit een normatief oogpunt geografische grenzen niet eens zo belangrijk zijn. Een voorbeeld: De Nederlandse regering wil een kerncentrale plaatsen en in een referendum

¹³ Pennock, R.J. (1974). Democracy is *not* paradoxical, *Political Theory*, 2, 1, 88-93.

¹⁴ Whelan, F.G. (1983). Prologue: Democratic Theory and the Boundary Problem. In R.J. Pennock and J.W. Chapman (Eds.), *Liberal Democracy* (pp. 38-41). New York: New York University Press.

vraagt ze haar burgers welke locatie de voorkeur geniet, Utrecht of Nijmegen. Vanwege de westenwind zou de uitstoot van de centrale in Nijmegen direct naar Duitsland waaien. Het referendum heeft als uitslag dat Nijmegen de meest geschikte locatie is. Op dit besluit valt vanuit democratisch oogpunt weinig kritiek te leveren, iedereen is formeel in staat gesteld om zijn of haar mening te uiten. Echter, het voorbeeld laat zien dat territorialiteit een slecht criterium is om te bepalen wie wel of niet aan besluitvorming mag deelnemen. Het is absoluut ongevoelig voor degene die beïnvloed worden door de genomen besluiten, de Duitsers in het voorbeeld. De beslissing heeft, indien ze uitgevoerd wordt, een groot effect op de inwoners van bijvoorbeeld Kleve (D), zonder dat deze mensen zich in de besluitvorming konden uiten.

Bovenstaand voorbeeld slaat een mooie brug naar de drie begrippen die ik in deze inleiding nog ga behandelen, het All Affected, All Interested en Coercion Principe. Alle drie zojuist genoemde begrippen zijn methodes om de samenstelling van een demos te bepalen. Het All Affected Principe lijkt intuïtief erg aantrekkelijk. Eenieder die beïnvloed wordt door besluitvorming, moet invloed kunnen uitoefenen op het te nemen besluit. In de woorden van Dahl:

‘Everyone who is affected by a decision of a government should have a right to participate in that government’.¹⁵

Het klinkt veelbelovend, want als het All Affected Principe zich staande weet te houden, zou dit betekenen dat democratic theory in staat is om het Boundary Problem op te lossen. Een zwak punt van het All Affected Principe is dat bij nader inzien onduidelijk is wie beslissingsrecht heeft. Een manier om vast te stellen wie dit heeft, is om de groep die beïnvloed wordt te beperken tot mensen die een belang hebben bij een bepaald besluit. Dit is meer concreet dat geraakt worden door een besluit. Wanneer een individu beter gedijt onder beslissing A dan onder beslissing B, dan kunnen we spreken van een belang van het individu in de genomen beslissing.¹⁶ Dit is het All Interested Principe in een notendop.

Een andere manier om te bepalen wie een rechtvaardige claim op inspraak kan maken is door te kijken naar mensen die juridisch gebonden zijn aan een bepaalde

¹⁵ Dahl, R. (1970). *After the Revolution? Authority in a Good Society*, New Haven and London: Yale University Press.

¹⁶ Arrhenius, G. (2005). The Boundary Problem in Democratic Theory. In F. Tersman (Ed.), *Democracy Unbound: Basic Explorations I* (pp.14-29). Stockholm: Filosofiska Institutionen, Stockholms Universitet.

beslissing. Hier spreken we over het Coercion Principe. In deze thesis zal duidelijk worden dat naast de twee zojuist genoemde principes, ook het Coercion Principe tekortkomingen kent. Ik geef een simpel voorbeeld om een probleem met het Coercion Principe te illustreren. Een piloot uit Duitsland dient zich te schikken naar de regels van andere landen aangaande opstijgen en landen. Betekent dit dat deze piloot dan een rechtvaardige claim op inspraak kan maken in de desbetreffende landen aangaande regels omtrent vliegverkeer? In de praktijk zal dit verre van haalbaar blijken. Het voert te ver om in de inleiding uitvoeriger in te gaan op de zojuist genoemde principes, verderop in deze thesis zullen ze uitvoerig behandeld worden.

Opbouw van de thesis

In het eerste hoofdstuk van deze thesis zal allereerst het reflectief evenwicht van John Rawls toegelicht worden. Het doel wat ik hiermee nastreef is dat elke mogelijke oplossing van het Boundary Probleem het evenwicht moet vinden tussen intuïties en een theoretische notie. Ik wil hiermee voorkomen dat een mogelijke oplossingen te utopisch van aard is en ver verwijderd is van de belevingswereld van individuen.

In hoofdstuk twee bespreek ik de zelf corrigerende democratie van Habermas. In het hierop volgende hoofdstuk geef ik aan over welke kwaliteiten een demos moet beschikken. Ik acht dit van belang omdat de eisen die gesteld worden aan een goed functionerende demos min of meer bepalen welke criteria voor de samenstelling gehanteerd dienen te worden. Tevens ga ik in dit hoofdstuk in op de eis dat een mogelijke oplossing voor het Boundary Probleem geen universele demos mag impliceren. Dit doe ik aan de hand van het werk van Held en Miller.

In hoofdstuk vier bespreek ik het All Affected Principe. Eerst zal ik aangeven waarom dit principe zo tot de verbeelding spreekt bij politiek theoretici, om vervolgens toch te concluderen dat het geen goede methode is om een demos te constitueren. We worden met twee problemen geconfronteerd. Een aantal varianten hebben te maken met een oneindige regressie. De varianten die hieraan ontkomen zijn niet in staat om een grens te trekken tussen internen en externen, ze impliceren een universele demos.

In hoofdstuk vijf zal ik proberen alsnog een oplossing te vinden voor het Boundary Probleem, echter, dan aan de hand van het Coercion Principe. Het zal blijken dat dit principe aan een aantal problemen kan ontkomen. Echter, ik ben nog niet overtuigd dat dit de juiste methode is. Daarom zal ik in hoofdstuk zes zelf twee

alternatieven presenteren om een demos op democratische wijze vorm te geven. In hoofdstuk zeven geef ik de conclusie van deze thesis.

Hoofdstuk 1

Reflective Equilibrium

Deze thesis zoekt een antwoord op de vraag of het mogelijk is om een demos op democratische wijze te constitueren. Omdat dit grotendeels een normatieve vraag is zal er een iteratief proces optreden tussen onze intuïties en theoretische of empirische verschijnselen. Om te voorkomen dat een oplossing voor bovenstaand probleem uiteindelijk compleet buiten de levenswereld van de meeste burgers staat, moet er een soort evenwicht gevonden worden tussen morele intuïties en theorie. Om dit te bereiken kan vanuit twee richtingen gewerkt worden. Als ik er stellig van overtuigd ben dat vrouwenhandel verkeerd is, maar mijn theorie of beginsel laat dat toch toe, dan moet ik ofwel mijn beginsel herformuleren of mijn overtuiging herzien. Ik moet dus heen en weer gaan tussen algemene beginselen en concrete overtuigingen tot er een immanente theorie ontstaat. Dit proces van heen en weer gaan tussen intuïties en theorie wordt door John Rawls het reflective equilibrium genoemd¹⁷. Er is sprake van een reflectief evenwicht als gedurende dat proces intuïtie en theorie in evenwicht zijn.

Het utilitarisme achtte Rawls systematisch, maar niet in overeenstemming met onze intuïties. Niet alleen intuïties moeten een plek krijgen in het proces om tot een reflectief evenwicht te komen. Verschillende sociaalwetenschappelijke inzichten over mensen en over de samenleving als geheel moeten een plek krijgen. Het belangrijkste voordeel van een reflectief evenwicht is dat de theorie die uit het proces voortkomt aansluit op het rechtvaardigheidsgevoel en op de morele overtuigingen van burgers¹⁸. Hierdoor is een theorie die tot stand komt met behulp van het reflectief evenwicht beter toepasbaar en zullen burgers eerder geneigd zijn de theorie ook daadwerkelijk te accepteren. Vertaald naar het probleem in deze thesis betekent het dat er een manier gevonden wordt om een demos vorm te geven die aansluit bij de intuïties en morele overtuigingen van burgers.

¹⁷ Rawls, J. (1999). *A Theory of Justice*. (1971). Harvard University Press, pp. 18-19 + 42-45.

¹⁸ Idem, pp. 42-45.

Hoofdstuk 2

Jurgen Habermas

Inclusie en exclusie, de zelfcorrigerende democratie

De hedendaagse politieke theorie wordt gekenmerkt door ruwweg twee grote tradities. Enerzijds is er de typische moderne liberale traditie van de rule of law, die de individuele vrijheidsrechten van de burgers centraal stelt. Die rechten beschermen het individu tegen ongewenste inmenging door anderen of door de staat¹⁹. Deze vrijheden vormen de onaantastbare voorwaarden die steeds moeten worden gegarandeerd en waaraan elke toevallige democratische meerderheid zich in haar beslissingen ook steeds moet houden. Een eerste systematische uitwerking van deze gedachte kan gevonden worden in John Locke's *Two Treatises of Government* (1690). Tegenover de rule of law traditie kan de republikeinse traditie geplaatst worden. Hier staat de soevereiniteit van het volk centraal²⁰. Deze traditie gaat terug tot het democratische Athene van de oudheid. Later is deze stroming aangehaald door Jean-Jacques Rousseau's *Du Contrat Social* (1762). Bij Rousseau staan twee zaken centraal, de algemene wil en een notie van zelfbestuur. Dit alles moet tot uitdrukking komen in een democratische besluitvormingsprocedure²¹.

Gelet op deze conceptuele verschillen tussen de rule of law en de republikeinse soevereiniteit van het volk, lijken beide politieke systemen eerder twee extreme polen met daar tussenin een heel continuüm aan mogelijke tussenposities. In de praktijk zijn de meeste westerse democratieën een vorm van liberale democratie die kenmerken uit beide systemen combineren. Maar ook in theorie blijken veel politiek filosofen elementen uit beide tradities te combineren en een soort tussenpositie in te nemen. Een voorbeeld hiervan is John Stuart Mill's *On Liberty* (1859). De vraag die gesteld dient te worden is of zo'n dergelijke tussenpositie wel coherent kan zijn. Beide stromingen verschillen fundamenteel van elkaar als het gaat om soevereiniteit, de aard van vrijheid en de mate waarin het volk mee kan delibereren.

¹⁹ Van Peperstraten, F. (2007). *Samenleving ter discussie, een inleiding in de sociale filosofie*. Bussum, Coutinho, pp. 70-76.

²⁰ Idem, pp. 77-86.

²¹ Idem, p. 85.

Chantal Mouffe heeft in haar boek *The Democratic Paradox* een antwoord geformuleerd op bovenstaande vraag. Zij beschrijft dat het lastig is om beide stromingen te combineren om zodoende tot een middenpositie te komen²². In het werk van Mouffe valt te lezen dat de onderliggende logica's van beide systemen slecht verenigbaar zijn. Mouffe zet uiteen dat de liberale logica een universele logica is, die op de gehele mensheid van toepassing is. De democratische of republikeinse logica zoals bij Rousseau is gebaseerd op het trekken van een grens tussen 'wij' en 'zij'. Er is sprake van een inclusie die steeds een exclusie impliceert²³. De rechten waarover het liberalisme spreekt komen onvoorwaardelijk toe aan elk individu dat deel uitmaakt van de mensheid, maar de soevereiniteit van het volk veronderstelt dat er eerst een volk is dat in staat is om zichzelf te besturen. Zo'n volk moet zichzelf organiseren en vorm geven door een grens te trekken tussen diegenen die er toe behoren en diegenen die er niet toe behoren.

Een ander belangrijk twistpunt is de politieke integratie van de gemeenschap. De republikeinen formuleren een kritiek op de liberalen die voor mijn betoog erg belangrijk is. Omwille van het universalistische karakter van vrijheidsrechten, die toebehoren aan presociale, geatomiseerde individuen, zijn liberalen niet in staat om te begrijpen waarom een politieke gemeenschap überhaupt moet worden afgebakend en op welke wijze dat dan zou moeten gebeuren. Het is echter van belang dat een politieke gemeenschap is afgebakend, omdat op deze manier de burger in staat is om zich met de gemeenschap te identificeren. Die identificatie zorgt voor een vorm van saamhorigheid en solidariteit die nodig zijn om een politiek systeem legitiem te maken voor burgers²⁴. Om deze reden is het voor Habermas tevens onmogelijk om een wereldmaatschappij te vormen. Een wereldmaatschappij onderscheidt zich namelijk van een staat door het principe van volledige inclusie. Een wereldmaatschappij of een allesomvattende demos is niet in staat om sociale grenzen op te leggen. De gemeenschap is bijgevolg niet in staat om mensen buiten te sluiten. Voor Habermas moet een politieke gemeenschap, als ze zichzelf tenminste als democratische gemeenschap wil profileren, een onderscheid kunnen maken tussen leden en niet-leden.

²² Mouffe, C. (2000). *The Democratic Paradox*. London: Verso, pp. 9-10 en 43-44.

²³ Idem, pp. 43-44.

²⁴ Heyse, T., Rummens, S., Tinnevelt, R. (2007). *Habermas, een inleiding op zijn filosofie van recht en politiek*. Kampen: Klement. P.29.

‘Het naar een zelf verwijzend begrip van collectieve zelfbepaling bakent een logische ruimte af die ingenomen wordt door de democratisch verenigde burgers die lid zijn van een particuliere politieke gemeenschap.’²⁵

Habermas laat duidelijk zien dat de politieke identiteitsvorming van democratische gemeenschappen sterk verbonden is met het trekken van grenzen. Een gemeenschap probeert zichzelf vorm te geven op basis van nationale of culturele bindingen die een grens en soms ook statusverschil instellen tussen leden en niet-leden. Die band tussen politiek en exclusie komt volgens Habermas voort uit een identiteitsvereiste van de moderne democratische natiestaat²⁶. Politiek zelfbestuur vereist immers een duidelijk geïdentificeerd zelf waaraan beslissingen en besluiten kunnen worden toegeschreven. Om deze reden is een politieke gemeenschap, ofwel een demos, een sociaal en territoriaal afgebakende gemeenschap van mensen. Deze scheidslijn zorgt tevens voor het onderscheid tussen burgers en vreemdelingen. Beide groepen verschillen van elkaar qua juridische status. Seyla Benhabib spreekt over de paradox van de democratische legitimiteit. Een volk dat zich soeverein en vrij verklaard kan dit pas doen nadat er een politieke, democratische gemeenschap is gevormd. Een politieke orde komt pas tot stand binnen een sterk afgebakende ruimte.

De bovengenoemde tegenstrijdigheid noemt Mouffe *The Democratic Paradox*, een liberale universalistische gedachte met een democratische logica van inclusie en exclusie²⁷. Carl Schmitt benadrukt het belang van het maken van een onderscheid tussen vriend en vijand, Habermas neemt deze bewoording echter niet over. In tegenstelling tot Mouffe probeert Habermas aan te tonen dat de deliberatieve democratie de tegenstellingen tussen het universele en het wel of niet buitensluiten weldegelijk kan overbruggen.

In ‘Constitutional Democracy: A Paradoxical Union of Contradictory Principles’ behandelt hij een methode om de democratische paradox te doorbreken²⁸. Hij introduceert de zelfcorrigerende democratie. Habermas vertrekt vanuit de assumptie dat het niet belangrijk is op welke wijze een demos vorm wordt gegeven. Hij ziet het als

²⁵ Heyse, T., Rummens, S., Tinnevelt, R. (2007). *Habermas, een inleiding op zijn filosofie van recht en politiek*. Kampen: Klement. P. 169.

²⁶ Idem.

²⁷ Mouffe, C. (2000). *The Democratic Paradox*. London: Verso, pp. 9-10 en 43-44.

²⁸ Habermas, J. (2001). Constitutional Democracy, A Paradoxical Union of Contradictory Principles, *Political Theory*, 29, 6, 766-781.

een gegeven dat er een demos is en dat deze volgens bepaalde principes is vormgegeven. Over deze principes laat Habermas zich niet uit, omdat, nogmaals, de totstandkoming van de initiële demos voor zijn aanpak niet relevant is. Hiermee lijkt Habermas groen licht te geven voor de gedachte dat een demos gebaseerd is op willekeur. Hij geeft aan dat de demos er eerst moet zijn voordat er beslissingen genomen kunnen worden. Mensen moeten een onderscheid kunnen maken tussen 'zelf' en 'de ander'. De vraag die je hierbij kunt stellen is hoe Habermas er zo zeker van kan zijn dat iedereen die tot de demos dient te behoren er ook daadwerkelijk toe gaat behoren.

Hier geeft Habermas antwoord met de zelfcorrigerende werking van een democratie. De basis mag dan gebaseerd zijn op willekeur, zodra deze basis er is zullen democratische procedures er voor zorgen dat iedereen die tot de demos moet behoren, er daadwerkelijk ook toe zal behoren²⁹. Democratische besluitvorming zal ervoor zorgen dat de demos uiteindelijk de juiste burgers bevat. Dit gebeurt in het proces waar men de demos gaat herconstitueren. Hij acht de stap noodzakelijk waarbij na het constitueren van de initiële demos een groep mensen in die initiële demos zich gaat buigen over het herconstitueren ervan. Habermas veronderstelt hier een soort interne democratische dynamiek die er na verloop van tijd voor zorgt dat de demos verandert op een manier waarbij iedereen en slechts iedereen die er tot moet behoren, er ook daadwerkelijk toe gaat behoren. Habermas omschrijft het als volgt:

'To be sure, this fallible continuation of the founding event can break out of the circle of a polity's groundless discursive self-constitution only if this proces, which is not immune to contingent interruptions and historical regressions, can be understood in the long run as a self-correcting learning process.'³⁰

Habermas veronderstelt tevens dat het proces van het herconstitueren van de demos padonafhankelijk is. Het maakt niet uit waar je begint, met welke samenstelling of welke vorm, juist dankzij de interne democratische dynamiek kom je altijd uit bij de juiste compositie van je demos. De implicatie van deze gedachtegang van Habermas is dat we ons geen zorgen hoeven te maken over hoe de demos oorspronkelijk vormgegeven dient te worden, uiteindelijk kun je vertrouwen op democratische procedures die op de lange

²⁹ Habermas, J. (2001). Constitutional Democracy, A Paradoxical Union of Contradictory Principles, *Political Theory*, 29, 6, 766-781.

³⁰ Idem, p. 774.

termijn de juiste samenstelling van je demos garanderen. Je kunt de demos op elke mogelijke manier vormgeven en de rest overlaten aan democratische procedures. Het einde van de thesis zou hiermee geschreven zijn, maar niets is minder waar. Ten eerste spreekt Habermas niet over de vorm of de inhoud van dergelijke procedures. Hij geeft aan dat procedures het probleem op zullen lossen, maar de manier waarop laat hij onbelicht. Een zelf corrigerende democratie klinkt aanlokkelijk, maar in het volgende zal ik aantonen dat de aanpak van Habermas niet houdbaar is.

Een eerste probleem dat voor de hand ligt is de steeds verschuivende demos. Burgers komen bij elkaar wanneer zij de demos herconstitueren. Tijdens dit proces van herconstitueren besluiten de burgers op welke wijze de demos gewijzigd dient te worden. Habermas geeft in zijn werk enkel aan dat er gedelibereerd wordt over wie nog meer bij de demos te betrekken. Hij spreekt niet over de mogelijkheid om ook mensen buiten de demos te plaatsen. Dit betekent dat uiteindelijk steeds minder mensen buiten de groep over blijven, waardoor de identiteit van de groep in gevaar kan komen. De assumptie die hier aan ten grondslag ligt is dat enkel beslist wordt wie er nog meer tot de demos mag behoren, omdat zoals zojuist vermeld, Habermas enkel spreekt over het toevoegen van personen aan de demos. Hieruit concludeer ik dat er niet gedelibereerd wordt over wie er uit de demos moet. Daarom zal de demos uiteindelijk steeds groter worden.

Hier ondermijnt Habermas zijn eerder genoemde punt dat het cruciaal is voor het democratische karakter van een groep, dat er een onderscheid gemaakt kan worden tussen 'zelf' en 'de ander'. Wanneer er bij het herconstitueren van de demos telkens mensen toegevoegd worden is er na verloop van tijd geen ander meer. Het onderscheid tussen 'zelf' en 'ander' is oorspronkelijk afkomstig van Chantal Mouffe, voor haar is het cruciaal dat burgers zich kunnen distantiëren van een andere groep, ten behoeve van het creëren van een eigen identiteit³¹. Door de gecreëerde identiteit zijn burgers in staat om zich met elkaar te identificeren en dit vormt de voedingsbodem voor wederkerigheid en vertrouwen. Beide zijn noodzakelijk voor het vormen van burgerschap³²

³¹ Mouffe, C. (2000). *The Democratic Paradox*. London: Verso, pp. 9-10 en 43-44.

³² Idem.

Een belangrijker, en meer fundamenteel probleem van de aanpak van Habermas is wat hij noemt, het democratische proces dat uiteindelijk zorgt draagt voor een democratisch gevormde demos. Omdat we geen idee hebben hoe de demos in het begin vorm gegeven moet worden, kunnen we ook niet weten hoe de principes moeten functioneren om de demos te herconstitueren. Habermas geeft aan dat we niet weten op welke wijze een demos geconstitueerd moet worden. Hij geeft in zijn werk geen aanwijzingen op welke wijze een demos dan wel geconfigureerd dient te worden. Het argument van de zelf corrigerende democratie werd door Habermas gebruikt om te voorkomen dat we aanvankelijk principes moesten bedenken om de demos vorm te geven. Maar wel beschouwd zorgt dat argument er juist voor dat we alsnog dergelijke principes moeten bedenken om de demos te herconstrueren. Habermas verschuift het probleem van het moment van constitueren naar de periode waarin de demos kan worden geherstructureerd.

We kunnen tot zover voorzichtig stellen dat Habermas het probleem niet opgelost heeft, enkel verlegd. We kunnen er aldus nog niet van uit gaan dat een democratie een zelfcorrigerende werking heeft. Bijgevolg zullen we moeten zoeken naar andere principes om de demos vorm te geven. Een voorstel zou kunnen zijn om een demos volgens procedurele weg vorm te geven. Democratische besluitvorming zou ervoor moeten zorgen dat de procedures gestalte krijgen volgens welke een demos vorm moet krijgen. Aan het einde van deze thesis heb ik een poging ondernomen om op procedurele wijze een demos te constitueren.

Habermas is met zijn zelfcorrigerende democratie niet in staat om een demos vorm te geven. Door aanvankelijk te vermijden dat er duidelijke criteria opgesteld moeten worden, heeft hij ze gaandeweg het proces toch nodig om te komen tot een goede uitkomst. Een valkuil die Habermas wilde voorkomen was het ontwikkelen van criteria die vervolgens gemakkelijk weerlegbaar zouden zijn. Ook Schumpeter was ervan overtuigd dat een demos in eerste instantie niet geconstitueerd kan worden door opgelegde principes. Hij komt met het alternatief om een demos zichzelf te laten constitueren.

'It is not relevant whether we, the observers, admit the validity of those reasons or the practical rules by which they are made to exclude portions of the population; all that matters is that the society in question admits it.'³³

We kunnen het volgens Schumpeter niet ondemocratisch noemen wanneer we bepaalde groepen buitensluiten, enkel vanwege het buitensluiten. Voor Schumpeter is het belangrijkste kenmerk van een democratie de wijze waarop een besluit wordt gemaakt, niet de groep die de besluiten maakt. Dit is natuurlijk een vrijbrief voor willekeur. Een klein groepje mensen zou op democratische wijze een besluit kunnen maken en Schumpeter zou hier genoeg mee nemen. Het bezwaar is natuurlijk dat het kleine groepje dat de besluiten maakt dermate veel mensen buitensluit, dat het besluit geen afspiegeling is van de wil van het volk. Het is niet voldoende om hier genoeg mee te nemen. We moeten op zoek naar principes om een demos vorm te geven, vanaf het prille begin. In hoofdstuk 4 zal met een uiteenzetting van het All Affected Principe een eerste aanzet gegeven worden om een methode te beschrijven waarmee we een demos kunnen constitueren. Eerst geef ik een omschrijving van de voorwaarden waar volgens mij een ideale demos aan moet voldoen.

³³ Schumpeter, J. (1950). *Capitalism, Socialism and Democracy*. New York: Harper, pp. 244-245.

Hoofdstuk 3

De ideale demos

In de inleiding zijn de twee criteria kort vermeld waaraan een mogelijke oplossing voor het Boundary Probleem moet voldoen. De oplossing dient democratisch te zijn, ze dient dus een notie te bevatten van collectieve besluitvorming omtrent het algemeen belang. De tweede eis is dat de gekozen oplossing een statensysteem voorstelt. Een oplossing voor het Boundary Probleem die een mondiale democratie impliceert zal ik afwijzen als een methode om een initiële demos te constitueren. De gepresenteerde alternatieven in de hierna volgende hoofdstukken zullen aan de zojuist genoemde criteria getoetst worden. Eerst zal ik uitleggen wat een mondiale democratie inhoudt, om vervolgens te beargumenteren waarom deze uitkomst ongewenst is. Een oplossing voor het Boundary Probleem mag geen mondiale democratie impliceren.

Voor David Held is het uitgangspunt voor mondiale democratie de autonomie – de capaciteit om een vrije keuze te maken wat betreft jouw handelen – van mensen. Om autonoom te worden moeten burgers inzien dat ze een gezamenlijk belang hebben in deze autonomie en dat zij voor hun autonomie afhankelijk zijn voor anderen. Politieke gemeenschappen zijn met elkaar verbonden. Er bestaat volgens Held geen mogelijkheid dat politieke gemeenschappen volledig over hun eigen lot kunnen beschikken:

‘Political communities have rarely – if ever – existed in isolation as bounded geographical totalities, and they are better thought of as multiple overlapping networks of interaction’³⁴

Held beschrijft dat een mondiale democratie een overkoepelend netwerk van democratische publieke fora dient te stichten. Deze fora dienen steden, staten, regio’s en de grotere transnationale orde te bevatten.³⁵ Besluitvorming dient plaats te vinden op het niveau waar dit op zijn plaats is. Hierbij dient de vraag gesteld te worden wie geraakt wordt en in welke mate en op welk niveau dit probleem op de meest efficiënte

³⁴ Held, D. (1995). *Democracy and the Global Political Order. From Modern State to Cosmopolitan Governance*. Cambridge: Polity Press. P. 225.

³⁵ Idem, pp. 235-236.

manier opgelost kan worden. Held stelt meerdere bestuurslagen voor op wereldlijk-, regionaal-, statelijk- en lokaal niveau. Held spreekt tevens over een centraal wereldparlement waar door afgevaardigden mondiale problemen worden aangepakt. Natiestaten blijven in de idee van Held bestaan, maar zullen slechts één van de verschillende bestuurslagen zijn. Held stelt democratische controle voor op international governmental organizations. Burgers moeten de kans krijgen om direct gehoord te worden door middel van referenda en er dient een internationaal juridisch systeem opgericht te worden met een Internationaal Strafhof.³⁶

Het gevolg van zo'n mondiale democratie is dat een burger meerdere burgerschapsidentiteiten zal krijgen.

'Political membership in the diverse political communities will significantly effect them'.³⁷

Om deze vormen van burgerschap vorm te kunnen geven en betekenisvol te laten zijn, moet er per niveau ook een gedeelde politieke cultuur en deliberatiemogelijkheid zijn, ook op wereldniveau. Held gaf reeds aan dat deze gedachte naïef was, ik betoog dat deze claim onwenselijk en ook onmogelijk is. In het volgende zal ik beknopt uiteen zetten waarom een mondiale democratie niet wenselijk is.

Als eerste kan een argument aangehaald worden afkomstig van Jean-Jacques Rousseau. In zijn *Du contract Social* spreekt Rousseau van een patriottistische loyaliteit. De nadruk wordt gelegd op het algemeen belang van het eigen vaderland. De gedeelde nationaliteit vormt volgens Rousseau de basis voor de vorming van een identiteit en de mate waarin burgers een gevoel van loyaliteit en trouw ontwikkelen. De ideale samenleving voor Rousseau kenmerkt zich door duidelijke grenzen. Het trouw zijn aan de staat, gecombineerd met een gedeelde culturele identiteit van burgers binnen deze staat vormen de condities van burgerschap binnen de republikeinse conceptie.³⁸

De Britse filosoof David Miller toont zich een tegenstander van het door Held geschetste ideaal omtrent de mondiale democratie. Het centrale concept binnen Miller's

³⁶ Simon Caney merkt terecht op dat een dergelijk instituut reeds is opgericht, het Internationaal Strafhof. Zie noot 19 op p. 184 in Caney, S. (2005). *Justice Beyond Borders*. Oxford: Oxford University Press

³⁷ Held, D. (1995). *Democracy and the Global Political Order. From Modern State to Cosmopolitan Governance*. Cambridge: Polity Press. P. 225.

³⁸ Miller, D. (2000). *Citizenship and National Identity*. Cambridge: Polity Press.

denken vormt het begrip burgerschap en de grenzen waarbinnen dit optimaal tot uiting kan worden gebracht. Miller hanteert een republikeinse visie op burgerschap. In deze visie ligt de nadruk op participatie van burgers in het maatschappelijke en politieke leven. De kern van Miller's betoog ligt in het besef van verantwoordelijkheid ten opzichte van andere burgers binnen dezelfde politieke gemeenschap. Alleen binnen een afgebakende gemeenschap kan men een gevoel van wederzijdse afhankelijkheid waarnemen.

Held beargumenteert tegen bovenstaande staatscentrische benadering dat door een sterke mate van globalisering burgers en staten in toenemende mate van elkaar afhankelijk zijn. Er wordt betoogd dat de plichten die individuen kennen ten aanzien van hun medeburgers verder gaan dan de grenzen van de staat. Op zowel empirisch als normatief vlak ontstaan dan ook argumenten voor een vorm van transnationaal, kosmopolitisch burgerschap volgens Held. Empirisch gezien zou kosmopolitisch burgerschap al bestaan, het wordt belichaamd door een orgaan als de Verenigde Naties. Ik wil echter betogen dat staten de relevante actoren blijven. Bij het beslechten van een conflict staan de staten centraal en niet de burgers. Zelfs bij het oprichten van dergelijke instituties is men afhankelijk van het gedrag van staten.³⁹

Een demos op wereldniveau acht ik met de voorgaande argumenten niet wenselijk. Een afgebakende gemeenschap is van belang voor een gevoel van loyaliteit met de gemeenschap. Grenzen verhinderen dat burgers zich kunnen identificeren met anderen die het leven vormgeven op een wijze die niet lijkt op de eigen conceptie van het goede leven. De noodzakelijke transformatie van singuliere burger binnen een staat tot burger als onderdeel van de globale gemeenschap lijkt me dan ook hoogst onrealistisch. Meer toegespitst op deze thesis en daarmee op democratische besluitvorming brengt een afgebakende demos nog een voordeel met zich mee. Democratische deliberatie binnen de staat zal tot gevolg hebben dat burgers kunnen ervaren dat zij medeauteurs zijn van het beleid binnen hun gemeenschap. Het vertrouwen in het feit dat het gekozen beleid tot uitvoer wordt gebracht zal groter zijn aangezien dit beleid het gevolg is van een afweging tussen de belangen van allen die door dit beleid beïnvloed kunnen worden.

³⁹ Miller, D. (1995). *On Nationality*. Oxford: Oxford University Press. Pp. 25-30.

Tot zover de uiteenzetting over de onwenselijkheid van een demos op wereldniveau. Een demos dient intern ook aan een aantal criteria te voldoen. Deze criteria verschillen echter, afhankelijk van het type democratie dat men voor ogen heeft. Er zijn grofweg twee typen democratie, republikeinse en liberale democratieën. Republikeinen zijn meer gefocust op de mate waarin burgers kunnen participeren in de deliberatie. Liberalen zijn meer geïnteresseerd in het beschermen van de belangen van burgers en in het beschermen tegen tirannie en overheersing⁴⁰. Beide stromingen leiden tot een ander ideaalbeeld van een demos. Op het eerste gezicht zou men kunnen vermoeden dat republikeinen de demos willen beperken, om de kwaliteit van de participatie te kunnen waarborgen. Van liberalen zou men verwachten dat ze eerder geneigd zijn om de demos uit te laten breiden, omdat men daar meer gericht is op het beschermen van zoveel mogelijk belangen van zoveel mogelijk individuen. Dat dit te eenvoudig gesteld is, zal later duidelijk worden.

Een eerste kwaliteit waar een demos aan moet voldoen volgens het republikeinse ideaal is de capaciteit tot identificatie met medeburgers⁴¹. Degene die tot de demos behoren moeten zich kunnen vinden in andermans standpunten, en wel op zo'n manier dat ze hun eigen belangen hierop aan kunnen passen. Men mag de ander niet zien als obstakel. De houding die men aan moet nemen heeft de vorm: Ik erken dat mensen andere belangen of overtuigen hebben dan ik, maar ik erken ze evengoed als lid van de maatschappij en ik zal mijn best doen om tot een besluit te komen waar iedereen mee kan leven. Dit is een sterke vorm van erkenning, het gaat om wederzijdse identificatie.

Een tweede vereiste voor republikeinen is een gedeelde consensus in de demos met betrekking tot ethische kwesties⁴². Dit betekent niet dat men het overal over eens moet zijn, er zal zelfs discussie zijn. Toch moet er een bepaalde overeenstemming zijn, voordat men deel kan nemen aan besluitvorming.

Een derde typisch republikeinse voorwaarde is het vertrouwen tussen individuen⁴³. Zonder vertrouwen komt besluitvorming niet tot stand. Dit betekent in de eerste plaats dat men zich houdt aan de uitvoering van besluiten, ook al pakt het voor het individu niet per se voordelig uit. Ook bij het traject richting het besluit is vertrouwen belangrijk. Mensen moeten het gevoel krijgen dat de argumenten die je

⁴⁰ Dahl, R. (1989). *Democracy and its Critics*. New Haven CT: Yale University Press, pp. 45-46.

⁴¹ Miller, D. (2009). *Democracy's Domain*. *Philosophy and Public Affairs*, 37, 3, 202-228.

⁴² Idem. P. 208.

⁴³ Idem, p. 209.

maakt, ook echt jouw argumenten zijn. Het heeft geen zin om met iemand te discussiëren, die telkens zijn standpunt of motivatie verandert.

Een vierde eis voor een goed functionerende demos komt niet zozeer uit de literatuur over het boundary probleem. In de literatuur over burgerschap komen auteurs met verschillende eisen waar een politieke gemeenschap aan moet voldoen, wil burgerschap tot wasdom komen. Een voorwaarde die ik ook in deze context van belang acht is het bestaan van een stabiele groep, waarbij de leden van die groep herhaaldelijk samenkomen om te delibereren over een reeks van onderwerpen⁴⁴. Stabiliteit is belangrijk, zeker in relatie met vertrouwen. Als men van elkaar weet dat ze elkaar herhaaldelijk tegen zullen komen, is er minder ruimte om 'vals' te spelen of om free-rider gedrag te vertonen.

Een belangrijk element in deze bespreking is dat een samenleving openstaat voor debat. Men moet in staat gesteld worden om te debatteren over een veelheid aan onderwerpen. Ook de vorming van een demos moet ter discussie gesteld kunnen worden. Dit klinkt evident, maar dat is het niet, zeker niet in relatie tot een oplossing voor het Boundary Probleem. Het is namelijk niet ondenkbaar dat een oplossing voor het Boundary Probleem debatteren over grenzen overbodig maakt. De vorming van een gemeenschap wordt dan overgelaten aan een regel die bepaalt wie er wel en niet toe moet behoren. Dit ondermijnt mijns inziens de vorming van een gemeenschap, omdat ze niet meer in staat is om via deliberatie te bepalen wie er wel en niet toe moet behoren. In het laatste hoofdstuk van deze thesis zal ik uitvoeriger ingaan op deze gedachte.

Bovenstaande tekst kan suggereren dat republikeinse democraten eerder geneigd zijn om een demos zo ver mogelijk in te perken, maar vanwege twee redenen is dit niet waar. De eerste reden is dat het niet onomstotelijk vast staat dat een kleinere demos ook resulteert in betere besluiten. Een tweede reden, reeds geformuleerd door Robert Dahl, is dat er een trade-off bestaat tussen 'citizen effectiveness' en 'system capacity'⁴⁵. Met het eerste bedoelt Dahl de capaciteit van burgers om collectief te bepalen welke besluiten op welke wijze gemaakt worden. Onder het tweede verstaat hij de capaciteit van het systeem om de beslissingen te implementeren. De trade-off bestaat erin dat een kleine gemeenschap wel makkelijk tot een besluit kan komen, de keerzijde

⁴⁴ Dagger, R. (1997). *Civic Virtues, rights, citizenship and Republican Liberalism*. Oxford: Oxford University Press, pp. 161-164.

⁴⁵ Dahl, R. (1994). A Democratic Dilemma: System Effectiveness versus Citizen Participation, *Political Science Quarterly*, 109, 1, 26-27.

van de medaille is dat een kleine unit minder effectief is bij het implementeren van besluiten. Bij het constitueren van een demos moeten beide zaken dus in ogenschouw worden genomen.

Hoofdstuk 4

Het All Affected Principe

En vier varianten

I. Het 'All Affected' Principe

In het voorgaande heb ik met Habermas en Schumpeter laten zien dat het niet voldoende is om enkel te zorgen voor een democratische procedure inzake besluitvorming. Om te voorkomen dat er sprake kan zijn van willekeur is het belangrijk dat we een methode ontwikkelen die een initiële demos op democratische wijze vorm kan geven. In de literatuur bestaan verschillende manieren om dit te doen. In deze thesis zullen een aantal methoden besproken worden, te beginnen bij het All Affected Principe en vier hierop gebaseerde alternatieven. Om te voorkomen dat in deze thesis een distinction without a difference gepresenteerd wordt, heb ik vier alternatieven gekozen die de demos zo specifiek mogelijk willen vormgeven. In het eerste deel van dit hoofdstuk zal ik aangeven waarom Het All Affected Principe aantrekkelijk lijkt, om vervolgens een aantal serieuze tekortkomingen te bespreken. De alternatieven op het All Affected Principe die ik bespreek hebben te maken met twee soorten problemen, afhankelijk van het alternatief. In de inleiding is de oneindige regressie besproken, deze komt bij een aantal alternatieven aan de orde, maar zoals blijkt niet bij alle varianten. Sommige varianten van het All Affected Principe zijn niet vatbaar voor de oneindige regressie, omdat vooraf niet bekend hoeft te zijn wie er geraakt wordt door een besluit. Deze varianten hebben echter een ander probleem, dat spoedig uit de doeken zal worden gedaan.

Het All Affected Principe houdt in dat eenieder die geraakt wordt door een politiek besluit, direct of indirect, een recht heeft om zich te mengen in de besluitvorming⁴⁶. Er zijn drie redenen waarom dit principe politiek filosofen aanspreekt. De eerste reden is dat het All Affected Principe klassieke democratische waarden met zich meedraagt over autonomie en consent⁴⁷. Aristoteles sprak over een zichzelf

⁴⁶ Nasstrom, S. (2011). The Challenge of the All Affected Principle. *Political Studies*, 59, 1, 115-122.

⁴⁷ Schaffer, J. K. (2012). The boundaries of transnational democracy: alternatives to the all-affected principle. *Review of International Studies*, 38, 2, 322-323.

besturende gemeenschap, besturen en bestuurd worden als een element van vrijheid dat een kenmerk vormde van goed politiek bestuur onder gelijke mensen⁴⁸. In de basis van het Romeinse recht komen we ook een uitspraak tegen die in lijn gebracht kan worden met het All Affected Principe: 'Quod omnibus tangit, ab omnibus tractari et approbari debet', Wat ons allen aangaat, moet door ons allen worden besloten. Zowel de Aristoteliaanse notie en de uitspraak uit het Romeinse recht impliceren dat vrijheid bestaat uit het leven volgens rechten die je jezelf gegeven hebt. Een vergelijkbaar idee vinden we later terug bij John Locke. Hij formuleert de gedachte dat zolang men gelijk is, niemand onderworpen kan worden aan de politieke macht van een ander, zonder zijn eigen toestemming⁴⁹. Het is natuurlijk niet zo dat Aristoteles, het Romeinse recht en Locke het All Affected Principe impliceren, maar het principe vindt hier en daar z'n weerklink in de zojuist genoemde filosofische tradities.

Een tweede reden waarom het principe zo aantrekkelijk lijkt is de terughoudende houding tegenover politiek⁵⁰. Het principe lijkt te beseffen dat politieke instituties en de daarmee gepaard gaande beslissingen, kosten en verplichtingen opdragen aan mensen. Mensen hebben een recht om te participeren in de politiek om daarmee te voorkomen dat hun eigen belangen geschaad worden door diegene met het monopolie op geweld. Het All Affected Principe lijkt onze sceptische houding tegenover politiek te bevestigen. Historisch gezien werd het principe gebruikt om groepen die voorheen buiten de besluitvorming werden gehouden, in de besluitvorming te betrekken. Transnationale democraten redeneren op een vergelijkbare manier. Mensen die invloed ondervinden van bijvoorbeeld het broeikaseffect, handelsbarrières of zure regen dienen op een of andere manier betrokken te worden in de besluitvorming.

Een derde en laatste reden waarom het principe aantrekkelijk lijkt is de vergelijking die gemaakt kan worden tussen het All Affected Principe en een notie van rechtvaardigheid in cosmopolitan theory. Volgens Kant heeft de wereldbevolking het karakter van een gemeenschap en de schending van rechten in een deel van de wereld wordt door de gehele gemeenschap ervaren.⁵¹ Andere kosmopolieten beargumenteren dat we verplichtingen hebben tegenover mensen die in andere landen wonen, omdat we

⁴⁸ Schaffer, J. K. (2012). The boundaries of transnational democracy: alternatives to the all-affected principle. *Review of International Studies*, 38, 2, 328.

⁴⁹ Idem.

⁵⁰ Idem, p.337.

⁵¹ Kant, I. (1984). *Zum ewigen Frieden: Ein philosophischer Entwurf*. (1795). Stuttgart: Reclam, p. 24.

aan elkaar verbonden zijn door relaties van wederzijdse afhankelijkheid.⁵² Op dezelfde manier waarop de wederzijdse afhankelijkheid verschillende morele verplichtingen met zich meebrengt, kan beargumenteerd worden dat wederzijdse afhankelijkheid de democratische grenzen van een gemeenschap kan rechtvaardigen. Personen die op één of andere manier geraakt worden door besluitvorming van regeringen of andere actoren, beschikken over een legitieme claim om geïntegreerd te worden in de besluitvorming, ongeacht hun nationaliteit.

In de meeste democratische theorieën gaat men uit van het volk als een gegeven en van daaruit wordt de reikwijdte van de besluitvorming ter discussie gesteld. Met andere woorden: Hoe ver reikt de macht van het volk? Wat is het geschikte domein van besluitvorming waarover het volk mag meebeslissen? Het interessante aan het All Affected Principe is dat het de zojuist geformuleerde vragen omdraait. Het bepaalt de omvang, of de reikwijdte van het volk op basis van de reikwijdte van politieke besluitvorming⁵³. Wat is bijvoorbeeld de reikwijdte van een beslissing genomen door de VN-veiligheidsraad of wat is de reikwijdte van de beslissing van een natiestaat om de bijdrage aan milieubescherming te halveren? Het antwoord op deze vragen is dat telkens de mensen die geraakt worden door de besluitvorming deel uitmaken van de demos. In de politieke theorie refereert het volk, of de demos meestal aan de burgers die stemmen en participeren in de politiek. Ze bestaat uit diegene die het recht hebben om de inhoud en richting van democratische besluitvorming te bepalen, maar hoe zit het dan met de samenstelling van het volk? Is er een democratische manier om de grenzen aan te geven en op legitieme wijze normen op te stellen voor inclusie en exclusie?

De constitutie van een demos is de eerste stap in de oprichting van een democratie. Dit is natuurlijk maar tijdelijk waar. Je kunt geen verkiezingen hebben, zolang je geen electoraat hebt. Het is niet logisch om het electoraat te vormen door middel van stemmen, van stemmers die mogen stemmen juist vanwege de uitkomst van die stemming. Dit is een vergelijkbare situatie met het trekken van het winnende lot uit een loterij, precies door de winnaar van die loterij. Logisch gesproken zal het dus zeer lastig zijn om vanaf het begin een demos op democratische wijze te constitueren. Op een

⁵² Sangiovanni, A. (2007). Global justice, reciprocity and the state, *Philosophy & Public Affairs*, 35,3, 3-39.

⁵³ Nasstrom, S. (2011). The Challenge of the All Affected Principle. *Political Studies*, 59, 1, 115-122.

later ogenblik kun je de demos op democratische wijze gaan herconstitueren, zoals Habermas voorstelde. De initiële constituering blijft echter een lastig onderwerp.

Het eerste lidmaatschap van de demos moet vormgegeven worden, onafhankelijk van beslissingen genomen door die demos. De conclusie die hieruit getrokken kan worden is dat een demos aanvankelijk niet democratisch ingericht kan worden.

Een mogelijkheid om te onderzoeken op welke wijze een demos geconstitueerd kan worden, is om te kijken op welke manier bestaande demoi gevormd zijn. De meest gebruikte elementen zijn territorialiteit, nationaliteit en geschiedenis. Onder nationaliteit versta ik een gedeelde taal en cultuur. Het nadeel van deze kenmerken is dat er geen redenen te bedenken zijn om enkel op die criteria een demos samen te stellen. Het is tevens moreel discutabel, want iemand kan zich ondanks de afwezigheid van bovenstaande elementen toch verbonden voelen met een groep of een hele bevolking. Het is arbitrair om dan een harde lijn te trekken tussen wij en zij.

Het achterliggende element dat deze mensen bindt, en waardoor er een demos omheen gebouwd kan worden, is de gedachte dat mensen er een belang bij hebben om met elkaar verbonden te zijn. Mensen die dicht bij elkaar wonen, worden door elkaars handelingen beïnvloed. Mensen met een gedeelde geschiedenis of gemeenschappelijke nationaliteit geven om wat andere mensen doen, omdat ze weten dat andermans handelingen effect kunnen hebben op hun eigen belangen of handelingen. De belangen van een individu staan in verband met de belangen van een ander individu in een groep. Deze wederkerige belangen in elkaars beslissingen en keuzes zorgen ervoor dat zulke groepen geschikt zijn voor één of andere manier van collectieve besluitvorming. Dit maakt een volk een soort groep die over zichzelf kan beslissen. De veelheid aan belangen en zienswijzen onder deze mensen geven, wanneer ze min of meer samenvallen, een idee van de 'common good' of 'general will'. Volgens Cohen is dit de basis voor een demos⁵⁴. De wederkerige belangen en aspecten als territorialiteit en nationaliteit zijn op zich nog onvoldoende om een demos te kunnen constitueren, niet elk persoon dat in een bepaald gebied woont ondervindt een effect van andermans beslissingen, iemand in Groningen ondervindt hoogstwaarschijnlijk geen hinder van een kolencentrale in Limburg. Het gebied kan te groot zijn, of de beslissingen staan heel ver van de persoon

⁵⁴ Cohen, J. (1999). Changing Paradigms Of Citizenship and the Exclusiveness of the Demos. *International Sociology*, 14, 3, 245-268.

af. Niet elk persoon in een gebied wordt geraakt door collectieve besluitvorming van de demos die geconstitueerd is op basis van verblijf in zo'n gebied. Ditzelfde geldt tevens voor mensen die via geschiedenis of nationaliteit aan elkaar verbonden zijn. Deze drie elementen zijn niet toereikend om ons te sturen bij het constitueren van een demos.

Een demos constitueren op basis van geschiedenis, nationaliteit en territorialiteit is eigenlijk niet meer dan een benadering van waar het daadwerkelijk om draait, wederkerige belangen⁵⁵. Soms is de hierboven beschreven benadering te wijd, en behoren er mensen tot de demos in feitelijke zin waar de beslissingen geen effect op hebben. Soms is de benadering te eng waarbij mensen buitengesloten worden waarvan bekend is dat genomen beslissingen een effect hebben op hun belangen. Het is dus belangrijk dat een demos op een juiste wijze vormgegeven wordt.

II All Affected Interest Principe

Het beschermen van de belangen van burgers is de meest plausibele manier om de vraag te beantwoorden op welke wijze een demos vormgegeven moet worden. Het All Affected Interest Principe schrijft voor wie er aan de besluitvorming moet deelnemen. Iedereen wiens belang geraakt wordt, kan een rechtvaardige claim op inspraak maken. Een belangrijke vraag die opkomt is of het All Affected Interest Principe democratisch is. Een reden om het All Affected Interest Principe democratisch te noemen, is het feit dat het idee volkomen egalitair is. Elk belang weegt even zwaar in de deliberatie. Deze egalitaire benadering is een voorwaarde voor democratie, waar iedereen in principe evenveel macht heeft⁵⁶. Het voert echter te ver om te concluderen dat het All Affected Interest Principe volkomen democratisch is en dat we een demos democratisch vormgeven wanneer we gebruikmaken van dat principe. Voor hier wil ik die discussie even laten voor wat ze is. Aan het eind van dit hoofdstuk zal ik uitvoeriger ingaan op het democratische karakter van het All Affected Interest Principe. Voor nu is het belangrijk om te realiseren dat het All Affected Interest Principe niet in conflict is met onze intuïties. Mensen in besluitvorming betrekken waarvan de belangen geraakt kunnen worden komt overeen met een notie van goed bestuur.

⁵⁵ Arrhenius, G. (2005). The Boundary Problem in Democratic Theory. In F. Tersman (Ed.), *Democracy Unbound: Basic Explorations I* (pp.14-29). Stockholm: Filosofiska Institutionen, Stockholms Universitet.

⁵⁶ Beitz, C. R. (1989). *Political Equality*. Princeton, N.J. : Princeton University Press.

Het All Affected Interest Principe is volgens Dahl:

“Very Likely the best general principle of inclusion that you are likely to find.”⁵⁷

In z’n meest algemene vorm houdt het principe in dat iedereen die een belang heeft bij bepaalde besluitvorming, een recht heeft om te participeren in die besluitvorming.⁵⁸ Er zijn allerlei manieren denkbaar om dit principe te preciseren. Soms wordt het van belang geacht om verschillende belangen tegen elkaar af te wegen. Het belang van basisbehoeften of fundamentele mensenrechten prevaleert bijvoorbeeld boven het belang van een verlicht kruispunt. Een nadeel van dit principe is dat steeds meer mensen tot de demos zullen behoren, omdat iedereen kan beargumenteren dat hij of zij een belang heeft en daarom wil participeren in de besluitvorming. Om dit te voorkomen zijn er allerlei methoden ontwikkeld om het All Affected Interest Principe af te bakenen. De bespreking die hierna volgt beschrijft enkele varianten van het All Affected Interest Principe, te beginnen met een principe dat de demos vrij groot formuleert. De daaropvolgende varianten proberen de demos meer in te perken.

III. Het ‘All Possibly Affected Interest’ Principle

De hierboven genoemde beschrijving van het all Affected Interest Principe lijkt breed, maar eigenlijk is het principe eng geformuleerd. Ik ga betogen dat het principe om twee redenen zelfs te specifiek geformuleerd is. Het principe ziet iemands belang pas als geraakt wanneer er reeds voor een bepaald alternatief gekozen is. Daarnaast neemt het principe de huidige status quo als vertrekpunt. Het veronderstelt dat je belang geraakt wordt door een besluit wanneer jouw positie ten opzichte van die status quo verandert. Je kunt inderdaad stellen dat je belang aangetast wordt wanneer een besluit genomen wordt over het behouden van de huidige gang van zaken, waarbij het alternatief ervoor zou zorgen dat je een stuk slechter af bent dan in de huidige situatie. Dit dient om aan te geven dat we onze analyse over het belang bij besluitvorming moeten verbreden naar alles wat mogelijk kan gebeuren als uitkomst van zo’n besluit. De voorhanden zijnde alternatieven kunnen grote gevolgen hebben voor de belangen

⁵⁷ Dahl, R. (1990). *After the Revolution?*. Yale University Press, p. 64.

⁵⁸ Idem.

van individuen. Welke alternatieven gekozen worden en welke belangen hier bijgevolg door geraakt worden staat in beginsel niet vast. Daarom stelt het All Possibly Affected Interest Principe voor om iedereen die een mogelijk belang heeft in de besluitvorming te betrekken.

Dit vereiste roept natuurlijk direct vragen op. Het lijkt simpel, maar in de praktijk zal het idee moeilijk uitvoerbaar zijn. Er zijn vaak een oneindig aantal mogelijke uitkomsten denkbaar. In het geval er slechts twee uitkomsten zijn, zoals vaak bij een referendum het geval is, blijft het moeilijk om te bepalen wie mogelijk geraakt worden door de besluitvorming, en hoe dit effect verandert bij een andere uitkomst. Toch biedt dit principe perspectief, omdat het in staat is om een einde te maken aan de oneindige regressie. Wanneer iedereen in de besluitvorming deel mag nemen is de regressie ten einde. Je bent hier immers voor de samenstelling van de demos niet meer afhankelijk van de uitkomst van de besluiten. Het principe stelt namelijk dat men een belang heeft, ongeacht de uitkomst van de besluiten. Torbjorn Tannsjo geeft aan dat dit te snel geredeneerd is en dat we nog een tussenstation nodig hebben om uit de oneindige regressie te komen.

Torbjorn Tannsjo oppert het idee dat we uit de regressie kunnen komen door een orgaan in het leven te roepen dat het boundary probleem op kan lossen. Hij stelt een gezelschap voor dat gaat bepalen wie er geraakt worden indien bepaalde besluiten genomen worden⁵⁹. Met deze gedachte zou een einde gemaakt kunnen worden aan de regressie, maar er zijn een aantal problemen die volgens mij zijn idee ongeschikt maken. Ten eerste sluit je heel veel mensen buiten die juist een belang hebben bij het constitueren van een demos. In plaats dat mensen gaan delibereren wie een belang heeft bij een besluit, laat je deze taak over aan een groep wijze mannen en vrouwen. Daarnaast vergeet Tannsjo dat het Boundary Probleem terugkomt bij elk mogelijk besluit dat genomen dient te worden. Je vraagt van een groep mensen wel heel veel wijsheid om over elk besluit een beslissing te kunnen nemen. Tevens suggereert zo'n institutionele oplossing dat er een correct antwoord bestaat. Je vertrekt dan vanuit de assumptie dat deze instituties in staat zijn om op een neutrale manier vast te stellen wie geraakt worden door een bepaald besluit en dus een legitieme claim heeft om geïncorporeerd te worden in de deliberatie.

⁵⁹ Tannsjo, T. (2004). Future People and the All Affected Principle. In Tersman (Ed.), *Democracy Unbound: Basic Explorations I*, pp. 186-189. Stockholm: Filosofiska Institutionen, Stockholms Universitet.

Terugkomend op de kern van het All Possibly Affected Interests Principe, is het eigenlijk van belang zo veel mogelijk mensen in demos te betrekken. Je moet iedereen de mogelijkheid geven om te delibereren die mogelijkerwijs geraakt wordt door allerlei mogelijke besluiten. In deze variant is geen sprake van de oneindige regressie, omdat iedereen met een mogelijk belang deel mag uitmaken van de demos. We hebben hier dus een democratische methode om een demos te constitueren die ontkomt aan de regressie. Het lijkt een interessante optie, maar zoals ik in hoofdstuk drie beargumenteerd heb, ben ik op zoek naar een principe dat tevens een statensysteem mogelijk maakt. Aan deze laatste eis lijkt dit principe niet te kunnen voldoen. Door iedereen met een mogelijk belang bij de demos te betrekken impliceer je een mondiale democratie. Anders geformuleerd, het systeem biedt geen oplossing voor het Boundary Probleem, omdat ze feitelijk geen grenzen kan trekken. Het principe is niet in staat om te bepalen wie geen deel mag uitmaken van de demos. Iedereen, misschien zelfs toekomstige mensen, moeten in de demos betrokken worden.

IV. Het 'All Probably Affected Interest' principe

In het voorgaande heb ik betoogd dat het All Possibly Affected Interest Principe van ons verlangt om iedereen bij de besluitvorming te betrekken waarvan zijn of haar belang mogelijk geraakt wordt door een mogelijke beslissing uit een of andere, mogelijke politieke agenda. Deze formulering maakt de weg vrij voor een mondiale democratie en biedt vervolgens geen adequate oplossing voor het Boundary Probleem. Een manier om de uitbreiding van een demos tegen te gaan wordt gegeven door Robert Goodin. Hij komt met een bespreking van het 'All Probably Affected Interest Principe'. Het nadeel van de term possibly bij het hierboven beschreven principe, is dat eigenlijk alles mogelijk is. Denk hierbij aan David Hume's stelling:

*'The mind can always conceive any effect, upon any cause.'*⁶⁰

Het grootste nadeel van het woord possibly is dat het een zware last kan leggen op de besluitvorming. Wanneer je weet dat de mogelijkheid bestaat dat door een bepaalde samenloop van omstandigheden er een catastrofe volgt, maar je weet niet hoe

⁶⁰ Hume, D. (1890). *A Treatise of Human Nature*. (1989). Oxford: Clarendon Press, p. 126.

waarschijnlijk dat is, dan dien je die catastrofale uitkomst als zekerheid te zien, tenzij je bewijs hebt dat het niet zo is. Zo beschouwd is het All Possibly Affected Interest Principe veel te breed. In plaats van te kijken naar de mogelijkheid van een bepaalde gebeurtenis, kunnen we onze blik beter verplaatsen naar de waarschijnlijkheid van een bepaalde gebeurtenis⁶¹. Misschien kan deze verschuiving ervoor zorgen dat de demos niet steeds verder hoeft te worden vergroot, uitmondend in een mondiale demos.

Er dient echter een kanttekening geplaatst te worden bij dit nieuwe principe. Het woord 'possibly' in het All Possibly Interested Principe vervult zijn rol op drie plaatsen in de formulering. Het geeft aan dat alle mogelijke belangen meegenomen moeten worden, bij alle mogelijke beslissingen die voortkomen uit alle mogelijke politieke agenda's. Het is echter niet mogelijk om elke keer waar 'mogelijk' staat, te veranderen in 'waarschijnlijk', je komt onherroepelijk terecht in dezelfde cirkelredenering waar het All Affected Interested Principe mee te maken heeft. Welke uitkomsten er waarschijnlijk zijn onder bepaalde besluitvorming en uit welke politieke agenda's dit voortkomt, is een functie van degene die mogen stemmen in de demos. Het zou dus wederom een cirkelredenering zijn om mensen in de demos te laten bepalen wat de waarschijnlijke uitkomsten kunnen zijn. Dit is weer hetzelfde als het laten trekken van het winnende lot door de winnaar van de loterij. Er vallen twee plaatsen af waar het woord 'possibly' vervangen kan worden door 'probably'. De enige plaats waar de woorden substitueerbaar zijn is daar waar het gaat om het mogelijke, of waarschijnlijke belang dat geraakt wordt bij een besluit. Is het waarschijnlijk dat iemands persoonlijke belang in het geding komt, of is het mogelijk dat iemands persoonlijke belang in het geding komt. Dit is de enige met zichzelf consistente manier om possibly voor probably te vervangen.⁶² Wanneer het op deze plaats vervangen wordt, kan ontkomen worden aan de regressie, zoals dat ook bij het voorgaande principe het geval was. De samenstelling van de demos is niet afhankelijk van de uitkomst van besluitvorming. Wanneer het waarschijnlijk is dat je belang geraakt wordt, kun je een rechtvaardige claim op inspraak maken.

Omdat dit de enige manier is om het principe enigszins te wijzigen, valt te verwachten dat de effecten van deze verandering niet heel groot zullen zijn. De enige

⁶¹ Goodin, R. (2007). Enfranchising All Affected Interests and its alternatives. *Philosophy and public Affairs*, 35, 1, 207-213.

⁶² Idem.

concrete wijziging is dat het nu draait om de belangen die waarschijnlijk geraakt worden door mogelijke besluiten, voortkomend uit alle mogelijke politieke agenda's. Hiermee hebben we een principe in handen dat wederom democratisch is en de toets van het reflectief evenwicht zal kunnen doorstaan. Het probleem blijft echter overeind dat een mondiale democratie nog steeds tot de mogelijkheden behoort. Ik acht deze variant dan ook niet geschikt om het Boundary Probleem op te lossen, omdat ze niet kan specificeren wanneer iemand geen lid uitmaakt van de demos.

V. Het 'All Actually Affected Interest' Principe

Het orgaan dat besluiten maakt moet iedereen bevatten waarvan de belangen daadwerkelijk geraakt worden. Het verschil met het voorgaande principe wordt direct duidelijk, het woord 'waarschijnlijk' is geschrapt. Dit betekent dat enkel gekeken moet worden naar besluiten die daadwerkelijk genomen worden en op basis daarvan dient onderzocht te worden wie plaats moet nemen in de demos. Wanneer we er echter beter naar kijken zal snel blijken dat het niet coherent is. Hierbij is het belangrijk om te zien dat wiens belang uiteindelijk in het spel is bij deze variant afhankelijk is van de uitkomst van een besluit. Vervolgens is het belangrijk om te zien dat de uitkomst van een besluit afhankelijk is van juist diegene die deelnemen aan de besluitvorming. Op deze manier lijdt het principe onder de reeds bekende oneindige regressie. De twee voorgaande principes konden hieraan ontkomen, omdat de uitkomst van het besluit niet bepalend was voor de samenstelling van de demos. Het All Actually Affected Interest principe is niet in staat om ons te vertellen wie er wel of niet aan de besluitvorming mee mag doen, tot het moment dat het besluit genomen is. Whelan geeft in zijn werk deze gedachte als volgt weer:

'In many cases . . . the question who is affected by a given law or policy depends on which law or policy is enacted from among the available alternatives. To say that those who will be affected by a given decision are the ones who should participate in making it is to attempt to propose what is a logical as well as a procedural impossibility'⁶³.

Elk politiek besluit impliceert hier een a priori beslissing over wie betrokken moet worden, het besluit dat hierover genomen wordt heeft invloed op bepaalde

⁶³ Whelan, F.G. (1983). Prologue: Democratic Theory and the Boundary Problem. In R.J. Pennock and J.W. Chapman (Eds.), *Liberal Democracy* (pp. 38-41). New York: New York University Press.

personen. Het All Affected Principe leidt dus tot een procedurele en logische onmogelijkheid. Wanneer men probeert om een demos af te bakenen aan de hand van het All Affected Principe, dan komt men in een oneindige regressie uit. Het afbakenen van een politieke gemeenschap alvorens een besluit genomen wordt is een politieke beslissing die de levens van veel mensen zal beïnvloeden, misschien nog meer dan de beslissing die genomen wordt wanneer de gemeenschap zichzelf eenmaal gevormd heeft. Een voorbeeld laat het zojuist besproken dilemma meer tot leven komen. Een protectionistisch handelsbeleid brengt voor en nadelen met zich mee voor andere mensen ten opzichte van een vrijhandelszone. Franse wijnboeren zijn gebaat bij een Europees importverbod op wijn vanuit de Verenigde Staten, terwijl de wijnboeren uit de VS misschien gebaat zijn bij een vrijhandelszone om wijn naar Europa te exporteren. Een ander voorbeeld, progressieve belastingen beïnvloeden verschillende mensen op een verschillende manier dan bijvoorbeeld een vlaktaks. Wie moet er in de besluitvorming betrokken worden wanneer bijvoorbeeld het fiscaal beleid aangepast wordt? Je kunt in de zojuist genoemde voorbeelden uitkomen op verschillende besluiten en afhankelijk van de keuzes die gemaakt worden beïnvloed je andere mensen.

Het punt dat ik hiermee wil maken is dat wiens belang geraakt wordt uiteindelijk afhangt van degene die aan de besluitvorming deelneemt. Je komt terecht in een cirkelredenering wanneer je gaat bepalen wie mag stemmen, afgaand op wie er een belang heeft bij de stemming, juist omdat de uitkomst van de stemming bepaalt wiens belang geraakt wordt.

VI. Veel varianten, dezelfde problemen

De vier zojuist gepresenteerde principes om een demos te constitueren hebben allemaal te maken met verschillende tekortkomingen. Toch is er een probleem dat in de voorgaande tekst nog niet aan de orde is gekomen maar dat voor elk principe geldt. Alle varianten van het All Affected Principe verzuimen om uit te leggen wat het precies is om 'affected' te zijn, ofwel wat het betekent om geraakt te worden door besluitvorming. Dit is iets anders dan het probleem met de oneindige regressie, waar ik zodadelijk op terug kom. Het ontbreken van een definitie van 'affected' gaat hier mijns inziens aan vooraf, omdat je eerst in staat moet zijn om te bepalen wat het is om 'affected' te zijn. De principes dienen dus uitgebreid te worden met een theorie over 'affectedness'.⁶⁴

Een objectieve manier om te bepalen of iemand geraakt wordt door besluitvorming vergt een manier om de lusten en lasten te meten die ontstaan nadat bepaalde keuzes gemaakt zijn. Er zijn ook theoretici die beargumenteren dat 'affectedness' een subjectieve eigenschap is. Ik zal beide invalshoeken bespreken. Over het algemeen verstaan we onder 'affectedness' dat een persoon in zijn of haar belangen of rechten geraakt wordt. Ondanks de negatieve connotatie van het woord 'aangetast' hoeft het niet per se negatieve consequenties te hebben.

Allereerst een objectieve invalshoek. Geraakt worden door een besluit impliceert min of meer dat je beperkt wordt in de uitvoering van je vrijheid, je rechten worden aangetast. Je wordt geraakt door besluitvorming wanneer je iets overkomt, waar je zelf geen debet aan hebt. Een subjectieve invulling van Affectedness betekent dat mensen bij zichzelf na mogen gaan wanneer ze geraakt worden door besluitvorming, mensen mogen hierbij voor zichzelf bepalen of ze een legitieme claim kunnen maken om te participeren in deliberatie. Beide invalshoeken zijn problematisch. Het meten van lusten en lasten zal zeer lastig zijn. Ik kan me niet voorstellen dat hier objectieve criteria voor gevonden zullen worden, omdat ik denk dat lusten en lasten door iedereen anders ervaren zullen worden. De subjectieve invulling van affectedness lijkt me nog meer problematisch, omdat je aan de mensen zelf over laat om te bepalen of ze ergens door

⁶⁴ Schaffer, J. K. (2012). The boundaries of transnational democracy: alternatives to the all-affected principle. *Review of International Studies*, 38, 2, 322-323.

geraakt worden. Het lijkt me zeer lastig om op deze manier tot een rechtvaardige claim te komen waarmee je kunt betogen dat je recht hebt op inclusie.

Er bestaan nog vier problemen voor het All Affected Interest principe. Het eerste probleem is de circulariteit, ofwel de oneindige regressie. Wanneer de samenstelling van de demos afhankelijk is van diegene die geraakt worden door de besluitvorming, dan is diezelfde samenstelling afhankelijk van de uitkomst van de besluiten. Van de zojuist besproken alternatieven hebben we gezien dat met name het All Actually Affected Interest Principe vatbaar is voor deze tekortkoming. Wanneer we deze variant nauwgezet volgen komen we bij het probleem dat we onmogelijk vast kunnen stellen wie bij de demos betrokken moet worden. We kunnen pas bepalen wie een belang heeft bij bepaalde besluitvorming, als we de uitkomst van de besluitvorming kennen. Door deze cirkelredenering acht ik het All Actually Affected Interest Principe niet in staat om het Boundary Probleem op te lossen.

In het voorgaande hoofdstuk heb ik echter aangetoond dat een tweetal varianten van het All Affected Principe niet vatbaar is voor de problematische circulariteit. Het All Possibly Affected Interest Principe en het All Probably Affected Interest Principe. Beide principes weten te ontkomen aan de oneindige regressie doordat ze impliceren dat iedereen tot de demos kan behoren. De demos is dan universeel. Op zich zou dit een democratische oplossing kunnen zijn voor het Boundary Probleem, maar ik heb in hoofdstuk drie beargumenteerd dat een mondiale democratie een onwenselijke uitkomst is. Ik zoek naar een methode om op democratische wijze vast te kunnen stellen wie deel uitmaakt van een demos. Dit impliceert dat het principe tevens in staat moet zijn om te bepalen wie *geen* deel uitmaakt van de demos. Het All Possibly Affected en All Probably Affected Interest Principe zijn hiertoe niet in staat, omdat iedereen uiteindelijk tot de demos kan behoren. Er ontstaat een grote groep. Een oplossing voor een probleem omtrent het trekken van grenzen dient in een andere hoek gezocht te worden dan simpelweg de grenzen te verwijderen.

Een derde probleem is dat bij elke beslissing die gemaakt wordt de demos verschoven dient te worden, zodat alle relevante actoren in de besluitvorming betrokken worden. Grenzen zullen telkens verschoven worden, afhankelijk van het te nemen besluit⁶⁵. In de literatuur bestaat echter nog discussie of dit nu juist voor het

⁶⁵ Schaffer, J. K. (2012). The boundaries of transnational democracy: alternatives to the all-affected principle. *Review of International Studies*, 38, 2, 328.

principe of tegen het principe pleit. Voorstanders van het All Affected Principle beargumenteren dat de niet gefixeerde grenzen het principe zo geschikt maakt voor een vorm van transnationale democratie.⁶⁶ Bij opkomende problemen kunnen demoï gevormd worden, onafhankelijk van bestaande nationale grenzen. Andere theoretici zien het telkens verschuiven van grenzen als een instabiele factor voor een democratie. Het wordt voor instituties bijna onmogelijk om legitimiteit te vergaren. Politieke grenzen kunnen dagdagelijks veranderen en daarom is het moeilijk om instituties een vast omlijnd takenpakket te geven. Het werk van een politieke institutie heeft volgens mij een bepaalde stabiliteit nodig⁶⁷. Burgers moeten weten waar ze aan toe zijn en welke bestuurslagen voor hen relevant zijn. De omvang en samenstelling van deze instituties dient volgens mij een zekere vormvastheid te hebben. Het duurt immers lang voordat mensen zich ergens mee vertrouwd voelen. Een gefixeerde vorm van bestuur geeft stabiliteit die nodig is voor mensen om hun levensplannen tot uitvoer te brengen.

Een vierde tekortkoming van het All Affected Interest Principle is de assumptie dat elk besluit evenveel invloed heeft op burgers, het tegenovergestelde is natuurlijk waar⁶⁸. Een besluit kan in meer of mindere gradaties de belangen van burgers raken. Hier is het principe echter ongevoelig voor. Het principe veronderstelt dat iedereen op vergelijkbare wijze in staat moet zijn om zijn of haar politieke belangen te beschermen. Bij het in praktijk brengen van deze assumptie is het logisch dat ieders capaciteit om het eigenbelang te beschermen in functie moet zijn van de mate waarin zijn of haar belang daadwerkelijk in het geding is. Deze suggestie kan twee richtingen op leiden. We kunnen een besluitvormingsprocedure bedenken waarbij iemands macht in relatie is met zijn of haar betrokkenheid bij het onderwerp, door bijvoorbeeld iemand meer gewicht te geven in de stemming. Uit het oogpunt van democratische gelijkheid is dit voorstel natuurlijk niet wenselijk. Een tweede oplossing zou zijn dat iedereen evenveel beslismacht krijgt, maar dat in elk domein iedereen ongeveer evenveel belang heeft bij een bepaald besluit. Het probleem dat hierbij opdoemt heeft te maken met externe groepen. Deze oplossing gaat ervan uit dat beslissingen enkel impact hebben op de interne groep. Stel dat een

⁶⁶ Dryzek, J. (1996). *Democracy in Capitalist Times: Ideals, Limits and Struggles*. Oxford: Oxford University Press.

⁶⁷ Dahl, R. (1990). *After the Revolution?*. Yale University Press, p. 64.

⁶⁸ Nasstrom, S. (2011). The Challenge of the All Affected Principle. *Political Studies*, 59, 1, 115-122.

besluit voorkomt waarbij de belangen van een externe groep geraakt worden. Deze groep moet volgens het All Affected Interest Principe deel gaan uitmaken van de deliberatie. Het veranderen van de demos, zodat ook de externe groep er deel van gaat uitmaken kan de verhouding tussen de leden van de interne groep echter overhoop gooien. Door de out-group te betrekken bij de in-group verandert de samenstelling van de oorspronkelijke in-group. Dit brengt een interne spanning, of tegenstrijdigheid aan het licht binnen het All Affected Interest principe. Het principe wil verzekeren dat eenieder wiens belang geraakt wordt deel kan uitmaken van de besluitvorming en tegelijkertijd wil ze een goede verhouding laten bestaan tussen het gewicht van een individueel belang en de mogelijkheid om dit belang op politieke wijze te beschermen.

Deze vijf problemen samen plaatsen ernstige vraagtekens bij het All Affected Principe als basis voor het op democratische wijze vormen van een demos. De varianten van het principe die in staat zijn om te bepalen wie wel en vooral wie niet tot de demos behoren hebben onherroepelijk te maken met het circulariteitsprobleem. De varianten die in staat zijn om te ontkomen aan het circulariteitsprobleem hebben als tekortkoming dat ze niet in staat zijn om te bepalen wie *niet* tot de demos behoort. Deze varianten impliceren min of meer een universele demos. In hoofdstuk drie heb ik aangetoond dat een universele demos geen wenselijke uitkomst is. Mijns inziens is het verwijderen van grenzen geen juiste oplossing voor het Boundary Probleem. Grenzen zijn noodzakelijk om het gevoel van wederzijdse afhankelijkheid vorm te geven. Burgers moeten zich met elkaar kunnen identificeren. Dit vindt het best plaats binnen een afgeschermd gemeenschap.

Als democratisch ideaal blijven het All Affected Principe en de gepresenteerde alternatieven aantrekkelijk. Iedereen die geraakt wordt door besluitvorming, of een belang heeft bij die besluitvorming kan een rechtvaardige claim op inspraak maken. Als democratische procedure is het principe echter minder geschikt. Enerzijds vanwege de oneindige regressie, anderzijds vanwege de verschuiving naar een universele demos. In het volgende hoofdstuk zal het Coercion Principe als mogelijke oplossing voor het Boundary Probleem aan bod komen. Hier zal de discussie niet meer gevoerd worden omtrent diegene die ergens een belang bij hebben, maar zal het gaan om mensen die onder dwang staan vanuit een georganiseerd stelsel van wetten en regels.

Hoofdstuk vijf

Het Coercion Principe

In het vorige hoofdstuk is het All Affected Principe uitvoerig besproken. Het principe bleek vatbaar te zijn voor een cirkelredenering. Wanneer we Affected Interest begrepen als beter of slechter af zijn als gevolg van beleid dat door een demos is aangenomen, dan dienden we voor elk besluit onszelf de vraag te stellen wie deel uit ging maken van de demos. Wie namelijk ergens een belang bij heeft varieert met de uitkomst van de besluitvorming. Om dat probleem te voorkomen heb ik twee varianten van het principe gepresenteerd die in staat zijn om aan de regressie te ontkomen. Bij het All Possibly en All Probably Affected Interest Principe mocht iedereen die *mogelijk* of *waarschijnlijk* geraakt zou worden deelnemen aan de besluitvorming. Het gevolg hiervan is dat wanneer men kiest voor het All Affected Interest Principe als leidraad voor het constitueren van een demos, de cirkelredenering enkel voorkomen kan worden door de demos universeel te maken.

Sommige auteurs, zoals Robert Goodin, zijn bereid om deze implicatie te aanvaarden. Ik heb er echter grote moeite mee, omdat het de eerder gestelde vragen over een goed functionerende demos en de hiermee gepaard gaande samenstelling ervan min of meer overbodig maakt. Daarom wil ik in dit hoofdstuk aandacht besteden aan een andere manier om een demos op democratische wijze vorm te geven.

Het Coercion Principe klinkt op het eerste gezicht aantrekkelijk, wanneer iemand gedwongen wordt zich te houden aan beslissingen genomen door democratische instituties, dan kan hij of zij een rechtvaardige claim maken om deel te nemen aan die beslissingen. Om het principe echter goed te begrijpen is het belangrijk om dieper in te gaan op de betekenis van gedwongen worden. Een goed beginpunt hiervoor is de definitie van Lamond:

“What is common to all modes of coercion, and what makes them instances of coercion, is the underlying notion of sufficient pressure being brought to bear by one person to *force* or *make* another person do as the first wills. Hence to be coerced into doing something is not to do it voluntarily; it is to do it against one’s will. But there are different sorts of pressure which can

achieve this, and it is *pressure* – not physical force nor sanctions – which is the key operative factor in coercion.”⁶⁹

Er zijn drie punten uit de definitie van Lamond die hier nadere toelichting verdienen. Het eerste element houdt in dat iemand iets doet dat in overeenstemming is met de wil van diegene die de dwang uitoefent. Het tweede element houdt in dat degene die gedwongen wordt, zonder de uitgevoerde dwang nooit dergelijke acties had uitgevoerd. Het laatste element houdt in dat er voldoende dwang aanwezig moet zijn waardoor het voor degene die gedwongen wordt niet meer redelijk is om tegen de dwang in te gaan. Wanneer het bijvoorbeeld om een dreigement gaat, dan dient het dreigement dermate serieus te zijn dat het niet redelijk is om iets anders te doen. Dit is het geval wanneer iemand met een mes in de aanslag jou dwingt om 300 euro op te nemen en vervolgens af te staan aan de persoon met het mes. Er is hier natuurlijk enige discussie mogelijk, omdat er geen vastomlijnde regel bestaat die omschrijft wat voldoende druk is om als dwang gekenmerkt te worden. Hier ontstaat ruimte voor het falen van dwang. Een zeer koppig persoon kan in staat zijn om de dwang te negeren met alle gevolgen van dien.

Wanneer we dwang beschouwen als de wijze hierboven beschreven, dan wordt vrijwel direct duidelijk dat gedwongen worden meer impact heeft op burgers dan ergens een belang bij hebben. Het verschil schuilt in de autonomie van diegene die onder dwang staan. Dwang ondermijnt de autonomie van personen, omdat iemand vrijwel geen handelingsvrijheid meer heeft. Dit betekent dat dwang een sterkere vorm van legitimering nodig heeft om legitiem te zijn dan wanneer iemand enkel geraakt wordt door een bepaald besluit. Geraakt worden door een besluit, of een belang hebben bij een besluit betekent in geen geval dat je autonomie in het nauw komt wanneer een besluit genomen is.

In literatuur over dwang wordt weinig aandacht geschonken aan het onderscheid tussen dwang en preventie. In het kader van wetten en regels waar burgers aan onderworpen zijn is dit onderscheid van groot belang, omdat zal blijken dat er niet altijd sprake is van dwang. Dwang betekent namelijk dat een actor gedwongen wordt om een bepaalde actie te ondernemen. Preventie betekent dat een bepaalde actie juist niet meer voorhanden is. Een voorbeeld van preventie is een parkeerverbod. Je hebt als automobilist nog voldoende andere mogelijkheden om je auto te parkeren. Een

⁶⁹ Lamond, G. (2000). The coerciveness of Law. *Oxford Journal of Legal Studies*, 20, 1, 43-44.

voorbeeld van dwang is het afsluiten van een ziektekostenverzekering, dit is wettelijk verplicht. Het onderscheid tussen dwang en preventie is van belang wanneer we overgaan tot legitimatie. Het blokkeren van een enkele optie heeft minder ingrijpende gevolgen voor een actor dan het voorschrijven van een bepaalde actie. Ook al is het bijna altijd beter om meer opties te hebben, het verwijderen van een mogelijke optie van de totale set is minder ingrijpend dan het reduceren van de gehele set opties naar één enkele actie. Dit laatste is dus precies wat dwang doet.

Preventie kan in sommige gevallen de vorm aannemen van dwang wanneer een persoon ervoor kiest om een bepaalde handeling uit te voeren. Stel, je buurman wil graag op bezoek komen. Je hebt geen zin in zijn aanwezigheid en daarom weiger je toegang. Je voorkomt (preventie) dat de buurman jouw huis binnenkomt. Hij houdt echter vol en wanneer hij nog een keer op de deur klopt vertel je dat wanneer hij niet weggaat de politie ingeschakeld zal worden. Als de buurman dit dreigement niet serieus neemt zal uiteindelijk dwang gebruikt moeten worden. De politie arriveert en verwijdt de buurman op jouw voorwaarden. Dit betekent echter niet dat ik de buurman gedwongen heb door hem toegang tot mijn huis te ontfangen. Alle opties, behalve deze optie, bleven open voor de buurman. Dit is een voorbeeld bij uitstek van preventie. Een voorbeeld van dwang is de relatie tussen meester en slaaf, waarbij de slaaf gedwongen wordt een bepaalde actie uit te voeren met een zware straf wanneer hij of zij dit niet doet.

De eerste vraag met betrekking tot het Coercion Principe die ik wil beantwoorden is de vraag of het principe democratisch is. Hierbij is de opmerking van Dahl behulpzaam. Dahl pleit voor een 'principle of full inclusion':

"Governments must give equal consideration to the good and interests of every person bound by their laws (principle of intrinsic equality); Unless there is compelling evidence to the contrary, every person should be considered to be the best judge of his or her own good and interests."⁷⁰

Dit is precies wat het Coercion Principe omvat, elke persoon die gedwongen wordt vanuit bepaalde wetgeving krijgt een stem bij het tot stand komen van die

⁷⁰ Dahl, R. (1989). *Democracy and its critics*. Yale University Press, p.122.

wetgeving.⁷¹ Dit komt tevens overeen met meer klassieke noties van democratie, waarbij je onderworpen bent aan wetten die je jezelf opgelegd hebt⁷².

Vergelijking met het All Affected Principe

Het Coercion Principe is in staat om een aantal tekortkomingen van het All Affected Principe weg te nemen, zonder aan democratisch gehalte in te hoeven leveren. Het principe is tevens verdedigbaar vanuit zowel liberaal democratische als republikeins democratische hoek. De republikeinse versie van democratie hecht grote waarde aan de participatie van burgers, waarbij zij zelf wetten maken waar ze vervolgens aan onderworpen zijn. De liberale versie ziet participatie meer instrumenteel om individuele rechten en vrijheden te beschermen, een recht dat burgers uit mogen voeren door middel van het kiezen van vertegenwoordigers.

Naast het feit dat het Coercion Principe in overeenstemming is met fundamentele democratische waarden, zoals een notie van zelfbestuur, biedt het nog een groot voordeel ten opzichte van het All Affected Principe. De vraag over de betekenis van Affectedness hoeft niet meer beantwoord te worden. Er dient niet meer gedelibereerd te worden over de vraag wat het precies is om geraakt te worden. Het concept 'dwang' is volgens mij veel helderder dan het concept 'geraakt worden'. Je kunt relatief eenvoudig vaststellen of iemand gedwongen wordt. Hierbij kan gedacht worden aan bepaalde verplichtingen die een persoon moet nakomen of verboden die opgevolgd dienen te worden.

Een volgend sterk punt van het Coercion Principe is dat het duidelijker is met betrekking tot illegitieme inclusie en exclusie. Het is niet moeilijk om voorbeelden te bedenken waarbij mensen onderworpen zijn aan wetten, maar niet betrokken zijn geweest bij besluitvorming omtrent die wetten. Andersom komt natuurlijk ook voor, dat mensen delibereren over wetgeving waarmee zij zelf nooit in aanraking zullen komen. Het Coercion Principe is dus beter in staat om te bepalen wie wel of niet legitiem tot besluitvorming betrokken moeten worden. In het verlengde hiervan ligt de constatering dat het Coercion Principe duidelijk is over wat precies onder democratische controle valt, namelijk de macht om wetten te maken en dus niet noodzakelijk de macht om individuele of collectieve besluiten te nemen die misschien andere mensen raken.

⁷¹ Dahl, R. (1989). *Democracy and its critics*. Yale University Press, p.122.

⁷² Van Peperstraten, F. (2007). *Samenleving ter discussie, een inleiding in de sociale filosofie*. Bussum: Coutinho, pp. 61-63.

Een bezwaar bij het All Affected Principe was dat niet onomstotelijk vast te stellen viel hoe groot het belang van iemand is en hoe zwaar zijn of haar stem zou moeten wegen in de besluitvorming. Een aantal auteurs claimt dat deze tekortkoming door het Coercion Principe weggenomen kan worden. Schaffer claimt dat wetten voor elke burger op gelijke mate gelden, los van individuele kenmerken zoals inkomen. Personen kunnen op verschillende manieren geraakt worden, maar de basis is dat wetten voor iedereen op gelijke mate gelden.⁷³ Hier plaats ik een kanttekening bij. Gelijkheid voor de wet impliceert een mate van gelijkheid in sociaal economisch opzicht. Anders geformuleerd, in een samenleving die gekenmerkt wordt door een grote mate van ongelijkheid, genieten rijken en armen niet dezelfde uitwerking van wetten. Wetten hebben een dramatisch andere invloed op mensen, afhankelijk van hun bezit en inkomen.⁷⁴ De claim dat het Coercion Principe meer democratisch is, omdat wetten gelijk zijn voor iedereen heb ik hiermee willen nuanceren, wat niet weg neemt dat het principe nog steeds democratisch genoemd kan worden. Er blijft immers een notie van zelfbestuur aanwezig. Mensen kunnen een rechtvaardige claim op inspraak maken wanneer ze op een of andere wijze gedwongen worden door wetgeving. Op deze manier kan invulling gegeven worden aan de klassieke democratische gedachte dat je slechts onderworpen bent aan wetgeving die je jezelf hebt opgelegd.

Twee punten dienen in relatie met het All Affected Principe verder besproken te worden. De oneindige regressie en het vermogen om een demos daadwerkelijk af te bakenen, zonder daarbij een demos op wereldniveau te impliceren. Allereerst de oneindige regressie. Goodin formuleerde de oneindige regressie die gepaard ging met het All Affected Interest Principe als volgt:

“ Notice first that whose interests are ‘affected’ by any actual decision depends on what the decision actually turns out to be. Notice second that what the decision actually turns out to be depends, in turn, upon who actually makes the decision. Hence the ‘all actually affected

⁷³ Schaffer, J. K. (2012). The boundaries of transnational democracy: alternatives to the all-affected principle. *Review of International Studies*, 38, 2, 322-323.

⁷⁴ Bertram, C. (2005). Global justice, moral development and democracy. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 75-78. Er zijn tevens wetten die Rousseau's ideaal van gelijkheid van wetten benaderen, maar die slechts zeer specifieke belangen dienen, zie hiervoor: R. Goodin. (1996). Institutionalizing the public interest: The defense of deadlock and beyond. *American Political Science Review*, 90, 2, 331-343.

interests' principle . . . is unable to tell us who is entitled to vote on a decision until after that very decision has been decided.”⁷⁵

Deze cirkelredenering lijkt enkel voorbehouden aan het All Affected Principe, met uitzondering van het All Possibly en All Probably Affected Interest Principe. Allereerst omdat bij het Coercion Principe de vraag niet gesteld dient te worden wie er geraakt wordt of wie een belang heeft bij een bepaald besluit. Bij het Coercion Principe vertrekken we vanuit de assumptie dat iedereen onderworpen is aan wetten en regels binnen een administratieve eenheid. Het lijkt mij duidelijk dat er weinig gedelibereerd kan worden over wel of niet onderworpen worden aan dwang die voortkomt uit wetten en regels. Je bent ofwel onderworpen aan regels, of je bent het niet. De discussie over het hebben van een belang kan bij het Coercion Principe dus niet gevoerd worden. Het is dus niet nodig om op voorhand de uitkomst van een besluit te kennen om te bepalen wie gedwongen wordt, we gaan ervan uit, juist vanwege het algemene karakter van wetten, dat iedereen onderworpen is.

De oneindige regressie is door het Coercion Principe ten einde gebracht. Het principe blijkt uit de voorgaande bespreking tevens democratisch te zijn. Het stelt burgers in de gelegenheid om te delibereren over wetgeving waar ze zelf aan onderworpen zijn. Op deze manier is het principe in staat om een soort collectief zelfbestuur te faciliteren. Het principe dient nog een toets te doorstaan voordat ik kan concluderen dat het een geschikte methode is om een demos te constitueren. Het principe moet in staat zijn om aan te geven wie *niet* tot een demos behoort. Bij het All Affected Principe heb ik aangetoond dat de varianten die hiertoe in staat waren te maken hadden met de regressie. Varianten die ontkwamen aan de regressie impliceerden een universele demos. De reden dat een universele demos de uitkomst was bij onder andere het All Possibly en All Probably Affected Interest Principe, was dat beslissingen in de ene demos van invloed waren op de belangen van mensen elders. Je kon op voorhand niet afbakenen wie wel of niet geraakt werden. Om ervoor te zorgen dat besluiten legitiem genomen werden moest iedereen deel uit kunnen maken van de demos.

De vraag is nu dus niet zozeer of iemand geraakt wordt of een belang heeft bij een besluit dat elders genomen is, maar of mensen onderworpen zijn aan transnationale

⁷⁵ Goodin, R. (2007). Enfranchising All Affected Interests and its alternatives. *Philosophy and public Affairs*, 35, 1, 208-209.

vormen van wetgeving. In het licht van het Coercion Principe blijkt dit onderwerp te zijn van debat. In het nu volgende zal ik onderzoeken of het Coercion Principe in staat is grenzen te trekken of dat het principe verzand in een globale demos, omdat men op een of andere manier altijd onderworpen wordt aan buitenlandse wetgeving.

Tannso suggereert dat we nu reeds onderworpen zijn aan een systeem van 'world law' of 'global hegemonic law'. Omdat het democratische ideaal van autonomie verlangt dat diegene onderworpen aan wetgeving, moet kunnen delibereren over die wetgeving, ligt in het verlengde hiervan dat een globale democratie noodzakelijk is.⁷⁶ Hij somt een aantal bronnen op van 'global hegemonic law': bindende resoluties van de VN Veiligheidsraad, afspraken gemaakt door de Wereld Handels Organisatie en besluiten gemaakt door de Raad van Europa. Internationale en transnationale organisaties als de Wereldbank en het Internationaal Monetair Fonds. Met deze instituties beargumenteert Tannso dat:

"As a whole, the 'network of agreements' [...] has led to a new form of international and supranational comprehensive jurisdiction, which is no longer the distinctive property of the sovereign state, but rather is claimed by a multitude of post-national organizations, partly in direct competition with the states that are linked with them".⁷⁷

Dit zou betekenen dat ook het Coercion Principe een vrijbrief is voor een universele demos, omdat de instituties over de grenzen van demoï invloed uit kunnen oefenen. Echter, op basis van bovenstaande empirische claim kunnen we dat toch niet concluderen. Allereerst verstaat Tannso onder 'hegemonic law' verschillende internationale en supranationale instituties. Hierdoor is hij in staat om democratie op het supranationale niveau te krijgen, hij vergeet volgens mij echter een belangrijke overweging. Wat maakt het voor diegene onderworpen aan een wet zo belangrijk om tevens auteur te zijn van die wet? Het antwoord hierop is volgens mij juist de dwingende werking op het individu. Dit is nu juist een karakteristiek die niet gedeeld wordt door de zojuist benoemde instituties. Het IMF, De Raad van Europa en de Wereldbank leggen geen verplichtingen op aan individuen, maar aan staten. Omdat dergelijke supranationale instituties geen dwang opleggen aan individuen zijn we terug bij af, namelijk het geraakt worden door beslissingen van dergelijke instituties.

⁷⁶ Tannso, T. (2005). Cosmopolitan democracy revisited. *Public Affairs Quarterly*, 20, 2, 267-331.

⁷⁷ Idem.

Het tweede argument dat gemaakt kan worden tegen de claim van Tannso is dat internationaal recht weliswaar toegenomen is in hoeveelheid en belang, het is niet hetzelfde als positief recht binnen een staat. De bronnen, de naleving, de subjecten en zelfs de normatieve en ontologische status is verschillend. De kracht van internationaal recht is afhankelijk van staten om het recht te initiëren, te formuleren en na te leven. Internationaal recht mist de instrumenten om geschillen op te lossen alsmede een middel om straffen uit te delen. De partijen waar internationaal recht mee in zee gaat zijn en blijven voornamelijk staten. Zelfs wanneer internationaal recht handelt over individuen als vluchtelingen of oorlogscriminelen vraagt het aan staten om toe te zien op de naleving van de gestelde regels. Internationaal recht is dus een ander soort recht als veronderstelt door het Coercion Principe. Het gaat over de rechten en plichten van staten, niet van 'self-governing citizens'.⁷⁸

Ten derde kan gesteld worden dat internationale instituties weliswaar in belang zijn toegenomen, ze zijn geen voorbeeld van een globale hegemonie. Internationale instituties zijn het resultaat van afspraken tussen staten. Staten blijven verantwoordelijk voor de implementatie, revisie en naleving. Internationale organisaties betekenen niet het einde van soevereine staten, maar zijn juist op die statelijke soevereiniteit gebouwd.

In het geval van de Europese Unie kan misschien van een uitzondering gesproken worden, omdat het recht van de Europese Gemeenschap prevaleert boven nationale wetgeving. Het Europees Hof kan verplichtingen aan individuen opleggen, dus volgens het Coercion Principe kunnen EU burgers een rechtvaardige claim maken om betrokken te worden bij het proces van wetgeving. Toch dient ook dit genuanceerd te worden, omdat zelfs de Europese Unie afhankelijk is van lidstaten voor het naleven van EU wetgeving.⁷⁹

Op het gebied van het internationaal recht ontstaat er nog een probleem met betrekking tot het Coercion Principe. Het Coercion Principe veronderstelt een soevereine wetgever waarbij degene die onderworpen worden aan wetgeving een claim tot inspraak kunnen maken. Bij internationaal recht is de auteur van de wetten veel minder duidelijk identificeerbaar, op dit niveau strijden verschillende internationale organisaties om wetgevende macht. Deze organisaties steunen op het gebied van soevereiniteit op de instemming van lidstaten. Voor burgers is het verband tussen

⁷⁸ Nagano, T. (2006). A critique of Held's cosmopolitan democracy. *Contemporary Political Theory*, 9,1, 33-51.

⁷⁹ Thompson, H. (2006). The modern state and its adversaries. *Government and Opposition*, 41, 1, 26-27.

invloed uitoefenen en onderworpen zijn aan wetgeving niet meer duidelijk. Het Coercion Principe veronderstelt een duidelijk identificeerbare wetgever, een karakteristiek waar internationale organisaties niet over beschikken.⁸⁰

Met betrekking tot een wetgeving kan ik met de voorgaande bespreking over de eigenschappen van internationaal recht concluderen dat het Coercion Principe geen universele demos veronderstelt. De relevante actoren blijven staten en op dat niveau kunnen individuen een legitieme claim tot inspraak maken.

Grenzen

Internationaal recht roept niet op tot het vormen van een universele demos. Burgers blijven voor wetgeving en inspraak bij de totstandkoming van die wetgeving gebonden aan hun eigen administratieve eenheid. Hiermee is de discussie nog niet afgelopen, er is namelijk een beleidsterrein denkbaar waarbij de effecten niet alleen binnen een demos merkbaar zijn, maar ook ver daarbuiten. Ik heb het hier over grensbeleid. Een democratische methode om een demos te constitueren moet in staat zijn om haar grenzen te legitimeren, omdat grenzen een van de duidelijkste methodes zijn van een staat om dwang over haar burgers uit te oefenen. Een demos is hiermee namelijk in staat om te bepalen wie wel of niet tot de administratieve eenheid behoren. Het Coercion Principe claimt dat wanneer wetgeving je ergens toe dwingt, je een rechtvaardige claim tot inspraak hebt. Dit is lastig bij grensbeleid, juist omdat de grens getrokken wordt tussen leden en niet-leden. Er wordt dus dwang uitgeoefend op zowel leden als niet-leden.⁸¹ Het is precies de wil van de mensen buiten de demos waarvan gezegd wordt dat ze legitiem genegeerd kan worden.

Er treedt een spanning op tussen democratic theory en liberalisme met betrekking tot grenzen. Deze spanning is beschreven door onder ander Jean Cohen en Chantal Mouffe. Volgens Cohen is liberalisme universeel en inclusief, maar apolitek en individualistisch, terwijl democratie politiek en intern egalitair is, maar extern exclusief.⁸² Mouffe beschrijft dezelfde spanning in een iets andere bewoording, in tegenstelling tot liberalisme moet democratic theory in staat zijn om te bepalen wie wel

⁸⁰ Cohen, J. (2004). Whose Sovereignty? Empire versus international law. *Ethics and International Affairs*, 18, 3, 17-19.

⁸¹ Abizadeh, A. (2008). Democratic theory and border coercion: no right to unilaterally control your own borders. *Political Theory*, 36, 1, 37-65.

⁸² Cohen, J. (1999). Changing paradigms of citizenship and the exclusiveness of the demos. *International Sociology*, 14, 3, 245-268.

en niet tot de demos behoort. Om die reden treedt er altijd een ongelijkheid op tussen internen en externen.⁸³ Terwijl liberalisme verondersteld wordt te handelen over universele rechten die door mensen genoten kunnen worden, gaat democratie over burgerlijke en politieke rechten die door leden van bepaalde gemeenschappen als zodanig genoten kunnen worden. Het verschil tussen beide stromingen op het gebied van grenzen kan dan als volgt begrepen worden. Liberalisme verlangt slechts hypothetische rechtvaardiging van grenzen, terwijl het democratische principe van zelfbeschikking verlangt dat burgers met elkaar gaan delibereren omtrent het grensbeleid.⁸⁴

Met betrekking tot bovenstaand onderscheid komen we aan de kern van deze paragraaf. Wanneer een demos op democratische wijze gestalte dient te krijgen, aan wie is dan legitimatie omtrent het grensbeleid verschuldigd en wie moet er dus een stem krijgen in het maken van grensbeleid. Volgens Abizadeh is het antwoord simpel, grensbeleid dient gerechtvaardigd te worden tegenover zowel leden als niet-leden. Het eerste argument dat hij hiervoor gebruikt is dat democratie verlangt dat maatregelen waarbij dwang betrokken is democratisch verantwoord worden tegenover diegene waarover de dwang wordt uitgevoerd. Met andere woorden, rechtvaardiging tegenover iedereen die onder dwang staat. Ten tweede stelt Abizadeh dat een afgeschermd demos zowel de leden als niet-leden onder dwang plaatst. Grensbeleid dient dus gerechtvaardigd te worden tegenover zowel de leden als de niet-leden.⁸⁵

Deze in mijn ogen radicale conclusie heeft grote gevolgen voor het type demos dat Abizadeh veronderstelt. Voordat ik tegenargumenten geef voor de positie van Abizadeh vanuit een reactie van Miller schets ik eerst de gevolgen voor een demos aan de hand van het idee van Abizadeh.

Wanneer we ervoor kiezen om grensbeleid te rechtvaardigen tegenover zowel de leden als de niet-leden van een demos, dan kiezen we ervoor om het in feite tegenover iedereen te legitimeren. Je kunt in de legitimatie geen onderscheid meer maken tussen wij en zij, omdat je tegenover iedere burger verantwoording moet afleggen. Dit zorgt ervoor dat je geen onderscheid meer kunt maken tussen wij en zij. De demos wordt wederom universeel. Abizadeh geeft aan dat niet zozeer een universele demos een

⁸³ Mouffe, C. (2000). *The Democratic Paradox*. London: Verso, pp. 9-10 en 43-44.

⁸⁴ Abizadeh, A. (2008). Democratic theory and border coercion: no right to unilaterally control your own borders. *Political Theory*, 36, 1, 37-65.

⁸⁵ Idem, p. 45.

probleem is, maar dat een 'bounded demos' juist intern consistent is. Dat staat dus haaks op de positie die ik inneem, omdat ik pleit voor een methode waarbij je ook buitenstaanders als zodanig moet kunnen identificeren. Toch wil ik het argument van Abizadeh kort presenteren.

De aanname dat een demos vast omlijnd is leidt tot een logische inconsistentie met betrekking tot politieke legitimiteit. Ten eerste stelt Abizadeh dat het uitvoeren van politieke macht enkel legitiem is wanneer ze overeenkomt met de wil van het volk. Ten tweede stelt hij dat het bepalen van de grenzen en dus de samenstelling van het volk legitiem is, ook al kan dit nooit het product zijn van de wil van het volk. Dit kan niet, omdat het vaststellen van een grens een uitvoering van macht met zich meebrengt, juist over diegene die buiten gesloten worden.⁸⁶

Het aannemen van deze conclusie kan volgens mij grote gevolgen met zich meebrengen. Omdat ook toekomstige immigranten eventueel onder dwang gezet worden wanneer ze buitengesloten worden moet iedereen een stem krijgen in de besluitvorming omtrent grensbeleid. Daarnaast stelt de visie van Abizadeh grote vraagtekens bij de huidige gang van zaken, omdat democratische staten het recht iemand buiten te sluiten opvatten als een uiting van soevereiniteit.⁸⁷ De uitwerking van het idee van Abizadeh zou het volgende kunnen betekenen: Wanneer een Somaliër probeert om Italië binnen te komen kan hij hiervan enkel weerhouden worden wanneer Somaliërs of hun vertegenwoordigers betrokken waren bij de totstandkoming van de Italiaanse wetgeving. Deze conclusie is in mijn ogen te vergaand. Het lijkt me absoluut niet uitvoerbaar, omdat je praktisch gezien niet meer in staat kunt zijn om grensbeleid vorm te geven.

Zo even heb ik het verschil aangeduid tussen dwang en preventie. Een mogelijkheid om de claim van Abizadeh onderuit te halen is om te beargumenteren dat het geen dwang is wanneer iemand de toegang tot een demos onthouden blijft. Daarom ga ik aan de hand van David Miller betogen dat het buitensluiten van iemand geen vorm van dwang is, maar van preventie.

Bij het bewaken van grenzen, zeker buiten de Europese Unie, worden serieuze machtsmiddelen ingezet. Denk hierbij aan honden, geweren, of het gedwongen uitzetten

⁸⁶ Abizadeh, A. (2008). Democratic theory and border coercion: no right to unilaterally control your own borders. *Political Theory*, 36, 1, 37-65.

⁸⁷ Miller, D. (2010). Why immigration controls are not coercive: A reply to Arash Abizadeh. *Political Theory*, 38, 1, 111-120.

van asielzoekers. Dit betekent echter nog niet dat de grenscontroles zelf uitingen van dwang zijn. Voorkomen dat iemand een bepaald grondgebied betreedt hoeft geen dwang te zijn. Wanneer een staat een hoge muur opricht waar enkel personen met autorisatie doorgelaten worden, is het dan een vorm van dwang wanneer jij zonder autorisatie niet naar binnen mag? Ik denk het niet, het is namelijk vergelijkbaar met het voorbeeld wat ik eerder gaf van de buurman die ongevraagd binnen komt. Hem de toegang weigeren is geen dwang, maar een voorbeeld van preventie.

Het is al eerder aan bod gekomen dat mensen die gedwongen worden een recht hebben om zich te mengen in de besluitvorming omtrent die dwang. De schakel die democratie en dwang aan elkaar verbindt is autonomie. Dwang tast altijd autonomie aan.⁸⁸ Abizadeh hanteert in zijn artikel de definitie van Raz waarbij aan drie condities voldaan moet worden voordat een persoon een autonoom leven lijdt. [1] Een persoon moet voldoende geestelijke capaciteit hebben om zijn leven zinvol vorm te geven, [2] hij moet uit voldoende opties kunnen kiezen en [3] de gemaakte keuze moet onafhankelijk en zonder dwang tot stand zijn gekomen.⁸⁹ Volgens Raz is dwang nadelig voor autonomie en dan met name voor de tweede en derde conditie. Een persoon dat onder dwang staat heeft ofwel geen betekenisvolle opties tot zijn beschikking, of hij is niet in staat om een onafhankelijke keuze te maken, of misschien zelfs beide. Er is echter een problematisch punt aan deze definitie van dwang.

Het idee is dat P dwang uitoefent op Q wanneer P aan Q laat weten dat wanneer Q handeling A verricht (wat hij sowieso van plan was), P iets ernstigs aan Q toebrengt. Wat bij Raz dus cruciaal is voor dwang is het dreigement om een bepaalde actie niet uit te voeren. Het probleem met deze definitie is dat het onduidelijk is waar autonomie precies in het geding komt. Er wordt namelijk een enkele optie onmogelijk of op z'n minst onaantrekkelijk gemaakt. Maar stel dat naast die ene geblokkeerde optie er nog een scala aan betekenisvolle opties overblijft, is er dan nog steeds sprake van dwang? Volgens mij niet en daarom dienen we voor de vervolg van dit hoofdstuk het begrip dwang verder te preciseren. Het lijkt me verstandig om een meer alledaagse definitie van dwang te hanteren, namelijk het idee dat persoon A persoon B dwingt om handeling Q uit te voeren, met een straf op het niet uitvoeren van de taak. Een overvaller voert volgens deze definitie dwang uit wanneer hij een voorbijganger met een mes in de rug

⁸⁸ Abizadeh, A. (2008). Democratic theory and border coercion: no right to unilaterally control your own borders. *Political Theory*, 36, 1, 37-65.

⁸⁹ Raz, J. (1986). *The morality of freedom*. Oxford: Clarendon Press, pp. 372-373.

dwingt om geld op te nemen bij een bankautomaat. Nu worden de tweede en derde voorwaarden voor autonomie geschonden. De persoon die overvallen wordt heeft geen alternatief dan naar een geldautomaat te lopen en de persoon wordt een subject van de wil van de overvaller. Dit is een duidelijk voorbeeld van dwang.

Eerder heb ik al gesproken over het onderscheid tussen dwang en preventie. Het is belangrijk om te beseffen, zeker met het oog op de komende discussie omtrent grenzen, dat beide begrippen door elkaar heen kunnen lopen. Dit gebeurt met betrekking tot het aantal relevante opties dat voorhanden blijkt te zijn. Wanneer een bepaalde optie niet tot de mogelijkheden behoort, maar er zijn nog tal van andere betekenisvolle opties, dan is er geen sprake van dwang. Wanneer echter steeds meer mogelijkheden uitgesloten worden, dan komt preventie steeds dichterbij dwang te liggen. Ik kom hier dadelijk met betrekking tot immigratie uitvoeriger op terug.

Naast het onderscheid tussen dwang en preventie dienen we nog een onderscheid aan te brengen om de discussie omtrent immigratie en grenzen duidelijk te krijgen. Het gaat hier om het onderscheid tussen feitelijke dwang en hypothetische dwang. Feitelijke dwang hebben we zojuist besproken in relatie tot de overvaller en de bankautomaat. Hypothetische dwang verschilt hiervan in de zin dat dwang slechts ter sprake komt wanneer een bepaalde handeling verricht wordt waarvan het zeer onwaarschijnlijk is dat die handeling verricht zal worden.⁹⁰ Stel dat er midden in een groot bos een privaat stukje land ligt. De eigenaar verbiedt mensen het land te betreden, hij heeft dit via verschillende media gecommuniceerd. Het bos is zo groot dat het wel heel gek moet lopen wil je precies bij dat private stukje land uitkomen. Het stukje land wordt door de man bewaakt met honden en geweren. Het is volgens mij moeilijk uit te leggen dat deze man dwang uitvoert, omdat, afgezien van de drie wandelaars die per ongeluk bij zijn eigendom aankwamen, niemand de intentie heeft om dat land te betreden. Niemand kan bijgevolg claimen dat zijn of haar autonomie in het geding is.

Democratische legitimatie

Het onderscheid tussen dwang en preventie en dwang en hypothetische dwang is echter niet zonder problemen. Met name de implicatie die Miller koppelt aan preventie is bij Abizadeh reden geweest tot verweer. Miller claimt dat preventie, dus voorkomen

⁹⁰ Miller, D. (2010). Why immigration controls are not coercive: A reply to Arash Abizadeh. *Political Theory*, 38, 1, 111-120.

dat iemand een bepaalde actie onderneemt, weliswaar iemands vrijheid beperkt, maar dat het geen negatieve gevolgen heeft voor iemands autonomie. Om deze reden heeft preventie volgens hem wel rechtvaardiging nodig, maar geen democratische rechtvaardiging.⁹¹ Abizadeh trekt deze redenering verder en betoogt dat volgens Miller een heel scala aan regels buiten democratische rechtvaardiging valt. Abizadeh betoogt namelijk dat er veel regels onder het label 'preventie' kunnen vallen. Miller lijkt met zijn positie dan ook haaks tegenover democratic theory te staan, omdat de crux van democratie juist is dat wetten in overeenstemming zijn met de wil van het volk. Miller betoogt dat wetten met een preventieve werking niet voor democratische rechtvaardiging in aanmerking komen, ook al kunnen beide filosofen zich vinden in de stelling dat preventie en autonomie op gespannen voet zijn indien niet voldoende betekenisvolle alternatieven voor handen zijn.⁹²

Het verschil tussen beide auteurs ligt in de claim van Abizadeh dat sommige vormen van preventie en dreigementen die gepaard gaan met preventie ook een inbreuk zijn op iemands autonomie, ook al zijn er voldoende betekenisvolle alternatieven aanwezig. Hij verantwoordt deze stelling door te betogen dat dergelijke vormen van preventie iemands onafhankelijkheid beperken, de derde eis van Raz als het op autonomie aankomt. Miller negeert dit volgens Abizadeh doordat hij de tweede en derde eis van Raz' autonomie door elkaar haalt. Kern van het debat tussen beide filosofen is dat voor Miller democratische rechtvaardiging niet nodig is wanneer het om preventie gaat, voor Abizadeh is dat wel nodig, omdat iemands onafhankelijkheid in het geding komt. Daarnaast schetst Abizadeh treffend het hellend vlak resulterend uit de benadering van Miller, namelijk dat veel regels een preventief karakter hebben en daardoor buiten democratische legitimiteit vallen.⁹³

Intuïtief klinkt het voorstel van Abizadeh beter, omdat een consequentie ervan is dat daadwerkelijk iedereen moet kunnen delibereren over tot stand te komen wetgeving. Met dit argument kan hij zijn eerdere standpunt ook kracht bijzetten met betrekking tot het betrekken van toekomstige immigranten in besluitvorming omtrent grensbeleid. Deze mensen staan volgens Abizadeh niet zo zeer onder dwang, maar hun onafhankelijkheid wordt ingeperkt en ze hebben als gevolg hiervan een democratisch

⁹¹ Miller, D. (2010). Why immigration controls are not coercive: A reply to Arash Abizadeh. *Political Theory*, 38, 1, 115.

⁹² Abizadeh, A. (2010). Democratic legitimacy and state coercion: A reply to David Miller. *Political Theory*, 38, 1, 125.

⁹³ Idem, p. 127.

recht om te participeren in de besluitvorming. Welk effect het Coercion Principe heeft op het tot stand komen van grenzen, zal in de volgende paragraaf uiteen gezet worden.

Grenzen en immigratie

Volgens Abizadeh is het unilateraal vaststellen van grenzen ondemocratisch. Je beperkt individuen in zo'n sterke mate dat ze het recht hebben om te delibereren in besluitvorming. Zowel verboden als geboden zijn vormen van dwang en verlangen democratische legitimatie.⁹⁴ Voor Miller is dit niet het geval, enkel geboden impliceren dwang. Het niet toelaten van een immigrant is geen gebod en daarom is hiervoor geen democratische rechtvaardiging noodzakelijk.⁹⁵ Staten mogen unilateraal hun grensbeleid vaststellen, omdat hij betoogt dat immigranten nog voldoende andere opties voorhanden hebben.

Niet uit democratisch oogpunt, maar voornamelijk uit praktisch oogpunt ben ik ervan overtuigd dat de benadering van Abizadeh niet houdbaar is. Als normatief ideaal klinkt het standpunt plausibel, maar een meer procedurele benadering brengt een probleem aan het licht. Wanneer we het Coercion Principe begrijpen vanuit het standpunt van Abizadeh dan heeft iedere (toekomstige) immigrant het democratische recht om zich te mengen in de besluitvorming omtrent grenzen. Wanneer een land grensbeleid opstelt dan is iedere immigrant in zijn of haar vrijheid beperkt en moet ze betrokken worden in de besluitvorming. Dit is problematisch, want niet haalbaar. Als Italië het grensbeleid aan wil passen, zou zij Afrikanen, Arabieren, Chinezen en wie weet allemaal nog meer moeten incorporeren in de besluitvorming. Je weet op voorhand niet wie van plan is om naar jouw land te komen, dus grensbeleid onder deze opvatting zou nooit legitiem kunnen zijn, sterker nog, hedendaags grensbeleid zou niet legitiem zijn. Ik voel weinig voor deze conclusie, ook omdat het geen zicht geeft op een oplossing voor het Boundary Problem. Je kunt simpelweg geen grenzen trekken, omdat je niet in staat bent om de relevante actoren in kaart te brengen en te laten meebeslissen. Een universele demos is met de benadering van Abizadeh de enige uitweg, maar daarmee nog geen oplossing.

⁹⁴ Abizadeh, A. (2010). Democratic legitimacy and state coercion: A reply to David Miller. *Political Theory*, 38, 1, 122-126.

⁹⁵ Miller, D. (2010). Why immigration controls are not coercive: A reply to Arash Abizadeh. *Political Theory*, 38, 1, 111-120.

Voor het zoeken naar een oplossing voor het Boundary Problem ga ik verder met de conclusie van Miller, namelijk dat het unilateraal vaststellen van grensbeleid wel legitiem is en geen democratische legitimatie vereist van externen. Kern van het argument is dat immigranten voldoende opties overhouden wanneer een bepaald land ze de toegang ontzegt. Wanneer land A de immigrant niet op wenst te nemen, kan de immigrant naar land B of de mogelijkheden in zijn eigen land nog eens goed bestuderen. De favoriete keuze kan misschien niet gehonoreerd worden, dit maakt het niet direct een kwestie van dwang. Er kan een kanttekening bij geplaatst worden met betrekking tot vluchtelingen. Wanneer een vluchteling elders een thuis zoekt omdat hij zin zijn of haar land van herkomst gevaar loopt wordt de discussie moeilijker. Je dient af te wegen of hij in zijn land van herkomst voldoende opties had om een autonoom leven te kunnen leiden. Je moet dan iets zeggen over het aantal opties dat je nodig hebt om een autonoom leven te kunnen leiden. Dit is een te grote zisprong voor deze scriptie. Ik blijf bij het standpunt dat het geen dwang is wanneer ook een vluchteling de toegang geweigerd wordt, ook niet wanneer alle staten hun grenzen sluiten voor een bepaalde klasse immigranten. Wat namelijk mist is de collectieve intentie om vluchtelingen in hun land van herkomst te laten blijven. Cruciaal bij dwang is namelijk dat een persoon een instrument wordt van de wil van degene die dwang oplegt. In het geval van vluchtelingen moet er dus een 'coercer' zijn die intentie heeft om de levens van mensen in een specifieke richting te dwingen. Dit is volgens mij bij vluchtelingen niet het geval.

Coercion Principe als oplossing voor het Boundary Problem

Nu duidelijk is dat voor grensbeleid geen democratische legitimatie nodig is tegenover immigranten kan ik stellen dat het Coercion Principe geen neiging heeft tot een universele demos. Een statensysteem blijkt mogelijk, omdat het principe in staat is om mensen als externen te definiëren. De vraag die nog rest is of het Coercion Principe een oplossing kan zijn voor het Boundary Probleem en met andere woorden een demos kan constitueren.

De aard van het Coercion Principe blijkt dit echter in de weg te staan, omdat het principe voorschrijft dat iedereen onderworpen aan regels, recht heeft op inspraak. Dit impliceert dat er reeds sprake moet zijn van een stelsel van wetten en regels. Een georganiseerd stelsel van dwingende wetten wordt verondersteld. Grenzen en administratieve eenheden zijn aanwezig voordat het Coercion Principe gehanteerd kan

worden. Dit betekent niet dat een demos reeds verondersteld wordt, maar het betekent geenszins dat het Coercion Principe in staat is om een initiële demos te constitueren. Het principe werkt wanneer er reeds wetten en regels van kracht zijn, het schrijft voor dat iedereen onderhevig aan dwang resulterend uit die wetten en regels een rechtvaardige claim tot inspraak kan maken. Wanneer er echter nog geen structuur van wetten en regels aanwezig is, zoals het geval is bij een nieuw te constitueren demos, dan biedt het principe geen enkel houvast. Als procedure is het Coercion Principe niet bruikbaar om een initiële demos te constitueren. De normatieve implicatie van het principe blijft evenwel aantrekkelijk.

Concluderend kan ik opmerken dat het Coercion Principe een aantal voordelen heeft met betrekking tot het All Affected Principe en de daarop geformuleerde alternatieven. Het Coercion Principe is niet vatbaar voor de circulariteit waar het All Affected Interest Principe mee te maken heeft. Daarnaast impliceert het Coercion Principe geen universele demos, in tegenstelling tot het All Possibly en All Probably Affected Interest Principe, omdat ik heb aangetoond dat een demos op een legitieme wijze unilateraal over het grensbeleid kan besluiten. Hierdoor is een demos in staat om het onderscheid te maken tussen internen en externen. Bij de besluitvorming over grensbeleid is de demos niet genoodzaakt om mogelijke immigranten bij de besluitvorming te betrekken. Nadeel van het Coercion Principe is dat het niet in staat is om een initiële demos te constitueren, omdat het principe al een georganiseerd stelsel van wetten veronderstelt. Als procedure is het Coercion Principe niet geschikt als oplossing voor het Boundary Probleem. Het principe op zich blijft aantrekkelijk, juist vanwege de overeenkomst met fundamentele democratische waarden. Wetten dienen in overeenstemming te zijn, met de wil van het volk, of meer filosofisch gesteld, een vrij burger is auteur van z'n eigen wetten.

Omdat ik nog geen overtuigende oplossing gevonden heb voor het Boundary Probleem presenteer ik in het volgende hoofdstuk twee alternatieven om een demos op democratische wijze te constitueren.

Hoofdstuk 6

Alternatieven

I Focus op procedures

In het eerste deel van deze thesis heb ik laten zien dat het All Affected Principe verschillende problemen kent en dat het niet geschikt is als procedure om een demos te constitueren. Het principe leidt in het ene geval tot een oneindige regressie. Varianten die hieraan ontkomen impliceren een universele demos. Ik heb het Coercion Principe geïntroduceerd om het hoofd te bieden aan de tekortkomingen resulterend uit het All Affected Principe, hoewel het principe geen last heeft van de oneindige regressie en veel duidelijker is met betrekking tot inclusie en exclusie in een demos, gaat het uit van de assumptie dat er reeds een georganiseerd stelsel van wetten en regels aanwezig is. Diegene die onderworpen zijn aan dwang resulterend uit die wetten en regels kunnen een rechtvaardige claim op inspraak maken. Het is mijns inziens dus geen methode om een initiële demos te constitueren en daarom geeft het geen antwoord voor het Boundary Probleem.

In een laatste poging om de hoofdvraag van deze thesis te beantwoorden presenteer ik twee alternatieven om een demos te constitueren. Het eerste alternatief heeft te maken met de wijze waarop we naar het probleem kijken. Bij de uiteenzetting van het All Affected Principe wordt de indruk gewekt dat het om een kant en klare oplossing gaat om een demos te constitueren. We mogen echter niet vergeten dat het gaat om een normatief principe, en de meeste normatieve principes zijn vaag en vaak tweeslachtig. Ze kunnen evengoed tot ridicule conclusies leiden als ze te nauw gevolgd worden. Misschien moeten we de absurde implicaties die uit een te strikte navolging van de principes leiden naast ons neerleggen en bekijken of het principe in meer concrete en praktische zin wel overeind blijft.

Ook al is het All Affected Principe niet wenselijk of zelfs niet haalbaar, het kan nog steeds deel uitmaken van een normatief democratisch ideaal.⁹⁶ Met andere woorden, we kunnen het principe als een doel op zich beschouwen, en niet zozeer als een middel om dat doel te bereiken. Het All Affected Principe leidt soms tot absurde conclusies, maar

⁹⁶ Zie hiervoor tevens de uiteenzetting over een normatief ideaal in de inleiding op pagina 8 en 9.

het biedt wel een standaard om bepaalde mensen in de besluitvorming te betrekken. Geen enkele gehanteerde methode zal de eisen van het principe volledig kunnen naleven, maar het principe geeft ons wel handvatten om een onderscheid te maken tussen goede en slechte manieren van besluitvorming. Intuïtief klinkt het plausibel om mensen die geraakt worden door de besluitvorming er ook daadwerkelijk bij te betrekken. Deze gedachte mag echter niet te strikt doorgevoerd worden, omdat dan op de in hoofdstuk 4 geformuleerde problemen gestuit wordt.

In aanvulling hierop kan ik beargumenteren dat het All Affected Principe niet zal gaan over primaire politieke onderwerpen. Hiermee bedoel ik de dagdagelijkse gang van zaken. Het principe kan ons echter wel helpen om 'second-order' besluiten te nemen. Deze besluiten handelen over de manier waarop, hoe en wanneer alledaagse besluiten genomen moeten worden.⁹⁷ Het principe zou een methode kunnen vormen om een manier van besluitvorming te bewerkstelligen waarbij de betrokkenen in de besluitvorming meedoen.

Het lijkt redelijk om het All Affected Principe niet te letterlijk te nemen, maar om het te benaderen als een abstract ideaal waarmee kwesties besproken kunnen worden als het ontwerp van politieke instituties in plaats van het beslissen over boundary problemen. Bij deze minder strikte benadering van het principe hoort natuurlijk wel een trade-off. Het principe is minder geschikt voor het beslissen over de wenselijkheid van het bouwen van een kerncentrale langs de grens met een andere staat. Bij zo'n concreet probleem komen we onherroepelijk terug op dezelfde problemen, waaronder de oneindige regressie.

Twee problemen blijven aldus overeind staan. Zelfs de zojuist genoemde, meer abstracte benadering van het principe, geeft geen antwoord op de vraag wat het is om affected te zijn. Daarnaast biedt ook deze zienswijze geen einde voor de oneindige regressie. Het bepalen of iemand affected is of niet blijft ten allen tijde een politiek besluit en daarom zal het altijd gemaakt dienen te worden door mensen die door het besluit geraakt worden, zeker wanneer je democratische besluitvorming nastreeft. Willen we het principe serieus nemen, maar niet te letterlijk, dan komen we alsnog terug in de oneindige regressie.

⁹⁷ Pogge, T. (1998). How to create supra-national institutions democratically: Some reflections on the EU's democratic deficit. In *Democracy and the EU*, Berlin: Springer, pp. 161-170.

Wanneer we het All Affected Principe enkel als ideaal hanteren en niet zozeer als procedure vervallen we wederom in de oneindige regressie, nu kunnen we onderzoeken of dit ook met het Coercion Principe het geval zal zijn. Zou dit principe beter geschikt zijn voor het constitueren van een demos wanneer we het gebruiken om een procedure vorm te geven, in plaats van het beslissen over primaire politieke onderwerpen? De twee belangrijkste tekortkomingen waren de assumptie dat er reeds sprake was van een georganiseerd stelsel van wetten en regels en dat de uitgevoerde dwang toch een belemmering vormde voor het democratische karakter van het principe. Wanneer we het principe als democratisch ideaal benaderen, in plaats van een procedurele benadering, dan valt het Coercion Principe misschien nog te repareren. Hiermee bedoel ik dat het doel moet zijn om iedereen gedwongen onder wetgeving in de besluitvorming te integreren. Het kan echter geen middel zijn om te bepalen wie er aan je besluitvorming deelneemt. Je kunt je besluitvorming inrichten rond de gedachte dat iedereen die gedwongen wordt een rechtvaardige claim op medebeslissingsrecht kan maken. We hebben gezien dat een belangrijk voordeel van het Coercion Principe is dat makkelijker vast te stellen is wie er mee mag delibereren. Ik heb beargumenteerd dat dwang makkelijker vast te stellen is dan wanneer iemand ergens een belang bij heeft. Inclusie en exclusie zijn volgens het Coercion Principe makkelijker vorm te geven. De vaagheid omtrent Affectedness is hiermee overboord gegooid.

Het tweede belangrijke probleem van het Coercion Principe was de assumptie met betrekking tot de reeds aanwezige wetten en regels. De nieuwe zienswijze die ik hier presenteer heeft hier echter geen antwoord op. Ook al neem je het principe minder letterlijk, dan nog blijf je zitten met de gedachte dat er reeds een stelsel van wetten en regels aanwezig moet zijn. Een lossere benadering van beide principes, niet als middel om een doel te bereiken, maar het principe als doel op zich, biedt volgens mij geen afdoende oplossing voor het Boundary Probleem.

II Niet affectedness, maar autonomie

Een andere manier om het Boundary Probleem op te lossen is om volledig af te stappen van noties van affectedness of gedwongen worden door besluitvorming. In voorgaande hoofdstukken hebben we gezien dat de term affectedness moeilijk te conceptualiseren is. Het nadeel van dwang was de moeilijkheid om het te legitimeren en daarmee kwam het democratisch gehalte van de oplossing in gevaar. In het hoofdstuk

over het Coercion Principe heb ik veel aandacht besteed aan de gevolgen van bepaalde principes op de autonomie van een persoon. De eisen van Joseph Raz omtrent autonomie heb ik uiteen gezet en vervolgens heb ik daar het Coercion Principe aan getoetst. Omdat autonomie een terugkerend onderwerp vormde om te bepalen of het uitsluiten van iemand een vorm van dwang was lijkt het me een goed idee om vanuit die tekortkoming naar een mogelijke oplossing voor het Boundary Probleem te kijken.

We kunnen onderzoeken of we het Boundary Probleem op kunnen lossen door te kijken naar fundamentele democratische waarden en niet zozeer naar de betekenis van geraakt worden of gedwongen worden door besluitvorming. Volgens Susan Hurley zijn een aantal van deze democratische waarden: zelfbeschikking, autonomie, respect voor rechten en gelijkheid'.⁹⁸ Wanneer deze waarden in ogenschouw genomen worden kunnen we een ander licht laten schijnen op het Boundary Probleem. Het trekken van grenzen heeft zoals eerder aangehaald een effect op individuen. Sommige grenzen beperken iemand in de uitvoering van zijn of haar autonomie terwijl de ander er juist van profiteert. Het trekken van grenzen kan betekenen dat iemand niet langer tot een bepaalde groep behoort en bijgevolg niet meer kan delibereren in besluitvorming. Grenzen moeten dus niet getrokken worden aan de hand van de belangen van mensen, maar aan de hand van fundamentele democratische waarden.⁹⁹

Het voorstel is dus om een principe te formuleren waarbij iemand een rechtvaardige claim voor inclusie kan maken, in zoverre zijn inclusie niet zorgt voor een vermindering van autonomie van mensen die reeds in de demos aanwezig zijn. De persoon wordt meer autonoom, omdat hij betrokken wordt in besluitvorming die voor hem belangrijk is, hij is dus beter in staat om z'n levensdoelen na te streven. De autonomie van de reeds aanwezige personen mag echter als gevolg van de inclusie nooit verminderen. Wanneer iemand deel wenst uit te maken van de demos toets je aldus twee zaken. Ten eerste: neemt de autonomie toe van de persoon die om inclusie vraagt? Ten tweede: Wat zijn de gevolgen voor de autonomie van de groep wanneer ze uitgebreid wordt?

Misschien hebben we hier dan toch een goede oplossing voor het Boundary Probleem. Het voordeel is namelijk dat we ons geen zorgen hoeven te maken over de

⁹⁸ Hurley, S. (1999). Rationality, democracy and leaky boundaries: Vertical versus horizontal modularity. *Journal of Political Philosophy*, 7, 2, 126-128.

⁹⁹ Idem, pp. 128-129.

betekenis van affectedness, omdat we affectedness vervangen voor autonomie. Het voordeel hiervan is dat we autonomie beter kunnen definiëren. We zouden kunnen denken aan het vorm geven van iemands levensdoelen zonder daarbij door anderen gehinderd te worden. Dit voorstel klinkt aantrekkelijk, mede omdat autonomie overeenkomt met fundamentele democratische waarden. Een ander ogenschijnlijk sterk punt van deze aanpak is dat zowel gekeken wordt naar insiders als outsiders. Omdat het trekken van grenzen van invloed is op zowel mensen in de demos als daarbuiten erkent het principe dat beide groepen in de besluitvorming betrokken dienen te worden. Hier komt tevens het eerste kritiekpunt op deze methode om het Boundary Probleem op te lossen. Omdat rekening gehouden dient te worden met mensen zowel binnen als buiten de demos, is de demos bijna grenzeloos. Zoals al eerder aangehaald is dit geen optie. Een universele demos kan niet de uitkomst zijn.

Het grootste bezwaar dat ik me bij een dergelijk initiatief voor kan stellen heeft te maken met de utilitaristische aard van het idee. Voor zoveel mogelijk mensen dient de autonomie te worden vergroot. Deze formulering opent de deuren voor een standaard kritiek op het utilitarisme. Wanneer het idee te ver doorgevoerd wordt, kan men uitkomen bij absurde conclusies. Klassieke utilitaristen suggereren namelijk dat het moreel juist is om iemand veel pijn te doen indien dit een groter genot voor anderen met zich meebrengt. Terug naar dit principe kan een soortgelijke formulering opgesteld worden. Is het juist om iemand van zijn of haar autonomie te ontdoen, wanneer de autonomie van een veel grotere groep hiermee wordt vergroot? Het lijkt van wel. Het principe staat ons toe om iemand van zijn of haar autonomie te ontdoen, zowel iemand van de in-group als de out-group, wanneer een grotere groep hiervan kan profiteren.

Er is volgens mij nog een probleem denkbaar bij het gebruik van autonomie als oplossing voor het Boundary Probleem. Het principe zegt niks over de rechtvaardiging van grenzen tegenover de mensen die worden buitengesloten of geïncorporeerd. Het is enkel een methode om grenzen te trekken, maar het probleem is vervolgens de vraag wie gaat bepalen of het trekken van een grens iemands autonomie vergroot of verkleint? Hiervoor is dan weer een politiek orgaan nodig om de grenzen te bepalen, want erover stemmen is niet mogelijk, omdat we dan wederom met een cirkelredenering te maken hebben. De uitkomst van de stemming is afhankelijk van de deelnemers aan die stemming. Op deze manier is dit principe ook niet in staat om op democratische wijze het Boundary Probleem op te lossen.

Hoofdstuk 7

Conclusie

In deze thesis heb ik geprobeerd om een antwoord te vinden op de vraag *'Is het mogelijk om een demos op democratische wijze te constitueren, zonder daarbij een universele demos te impliceren?* Eerst heb ik aangetoond dat hetgeen omschreven wordt steeds in lijn dient te zijn met Rawls' Reflective Equilibrium, met andere woorden, een concept mag nooit te ver buiten de levenswereld van een individu staan. Het moet telkens verenigbaar zijn met menselijke intuïties.

Als een eerste poging om een demos te constitueren heb ik de zelfcorrigerende democratie van Jurgen Habermas omschreven. Hij stelde dat het niet nodig was om een demos te constitueren volgens vooraf omschreven democratische procedures, omdat deliberatie na de initiële constituering zorgt voor de juiste samenstelling van de demos. Ondanks de aantrekkelijke gedachte heb ik aangetoond dat er een groot bezwaar bestaat tegen de benadering van Habermas. Hij verlegt het probleem omtrent de samenstelling van de demos van het moment van constitutie naar het punt wanneer mensen middels democratische instituties de demos gaan herconstitueren. Habermas verlegt het Boundary Probleem, maar lost het niet op. Ik heb de conclusie getrokken dat een zelf corrigerende demos geen oplossing is voor het Boundary Probleem.

Een eerste poging om middels een democratische methode het Boundary Probleem op te lossen heb ik gegeven in de vorm van het All Affected Principe, en de vier weergegeven varianten hierop. Wanneer iemands belang geraakt werd, had de persoon in kwestie een recht om te delibereren in de besluitvorming. We zagen al snel dat dit principe zou leiden tot een oneindige regressie, je kon pas bepalen wie een belang had bij bepaalde besluitvorming wanneer je de uitkomst van een besluit wist, en daarvoor had je nu juist een demos nodig. Om te ontkomen aan de oneindige regressie heb ik twee alternatieven gepresenteerd. Zowel het All Possibly Affected Interest Principe als het All Probably Affected Interest Principe claimen de oneindige regressie te kunnen ontwijken. De beide principes blijken hiertoe inderdaad in staat te zijn. Ieder persoon dat mogelijk of waarschijnlijk een belang heeft bij een besluit, kan een rechtvaardige claim tot inspraak maken. De oneindige regressie is hiermee opgelost, omdat het antwoord van het besluit niet bekend moet zijn, alvorens de samenstelling van de demos te bepalen.

De keerzijde van de medaille bleek dat de demos universeel werd. Beide principes waren niet in staat om mensen buiten de groep te plaatsen, waardoor grenzen verdwenen. Zoals reeds een aantal keren beschreven is een universele demos geen uitkomst. Daarom was ik genoodzaakt het All Affected Principe en de gepresenteerde alternatieven als ongeschikt te bestempelen om het Boundary Probleem op te lossen.

Om te ontkomen aan de oneindige regressie en de universele demos met betrekking tot de vraag wie er een belang heeft bij bepaalde besluitvorming en aldus moet delibereren in de demos heb ik in het volgende hoofdstuk het Coercion Principe toegelicht. Hierbij draait het niet meer om de vraag wie een belang heeft bij een bepaald besluit, maar wie er onder dwang staat als gevolg van bepaalde besluiten. Enkel die mensen die onder dwang staan zijn democratische legitimiteit verschuldigd en zij mogen deel uitmaken van de demos. De oneindige regressie van het All Affected Interest Principe was hiermee ten einde gebracht, omdat ik beargumenteerd heb dat je ondubbelzinnig vast kunt stellen of iemand onder dwang staat. Echter, aan het eind van het hoofdstuk werd duidelijk dat ook het Coercion Principe twee tekortkomingen kent.

Het Coercion Principe biedt geen oplossing voor het Boundary probleem, omdat het werkt tegen de achtergrond van een institutioneel stelsel van dwang. Daarmee wordt echter nog geen demos verondersteld, maar het principe is alsnog niet in staat om een initiële demos te constitueren. Het Coercion Principe is een oplossing voor een situatie waarbij burgers in een land onderworpen worden aan wetten, maar volgens mij biedt het geen oplossing voor het Boundary Probleem, omdat het niet in staat is een initiële demos te constitueren. Het principe blijft aantrekkelijk, iedereen die gedwongen wordt door wetgeving kan een rechtvaardige claim op inspraak maken. Dit komt overeen met klassieke democratische waarden. Ik beargumenteer hier weliswaar dat het Coercion Principe als methode niet geschikt is om het Boundary Probleem op te lossen, ik wil hier geenszins mee zeggen dat het normatieve ideaal achter het principe onbruikbaar is. We kunnen het blijven gebruiken als toetssteen voor onze besluitvormingsprocessen.

Ik heb bij het Coercion Principe tevens de discussie tussen Miller en Abizadeh in beeld gebracht. Beide filosofen verschilden van mening met betrekking tot het unilateraal vaststellen van grensbeleid. Miller betoogt dat hierbij geen sprake is van dwang, omdat je een buitenstaander niet dwingt een bepaalde actie te ondernemen. Je belemmert die persoon enkel de toegang tot jouw demos. Abizadeh is het hier volledig

mee oneens. Hij beargumenteerde dat dergelijke besluiten weldegelijk een vorm van dwang zijn, omdat je een persoon in zijn of haar autonomie aantast. Dit gold met name voor immigranten die geen andere opties hadden. Vanuit praktisch oogpunt neig ik echter toch naar de positie van Miller, voornamelijk omdat je nooit weet wie mogelijk tot jouw demos wil behoren, je kunt bijgevolg niet in staat zijn om je grensbeleid te verantwoorden want je weet niet aan wie je verantwoording verschuldigd bent.

In het volgende hoofdstuk heb ik twee alternatieve manieren besproken om een demos vorm te geven. Allereerst heb ik een methode geïntroduceerd die de nadruk legt op procedures in plaats van beslissingen, met andere woorden, niet het wat, maar het hoe omtrent besluitvorming. Daarnaast was het belangrijk om het principe niet te letterlijk op te vatten, omdat bij een te strikte naleving van normatieve principes absurde situaties kunnen ontstaan. Ik heb deze nieuwe zienswijze toegepast op zowel het All Affected Principe als op het Coercion Principe. Echter, zelfs bij deze nieuwe invalshoek bleven er tekortkomingen overeind staan. Bij het All Affected Principe konden we zien dat, ook al nam je het principe niet te letterlijk, maar wel serieus, dan nog moesten besluiten genomen worden door iemand die erdoor geraakt werd en wie dit zou zijn bleef een politiek besluit. Daarnaast gaf de nieuwe zienswijze geen antwoord op de vraag wat het is om 'affected' te zijn.

Wanneer deze mildere zienswijze toegepast werd op het Coercion Principe konden we zien dat het nog steeds geen oplossing kon bieden voor het feit dat het Coercion Principe uit gaat van de assumptie dat er reeds sprake is van een institutioneel stelsel van dwang. Ook deze manier geeft geen antwoord op het Boundary Probleem.

Het laatste alternatief dat ik gepresenteerd heb probeerde een oplossing voor het probleem te vinden omtrent de betekenis van affectedness. Een demos moest geconstitueerd worden op een manier dat degene die tot de demos wenste te behoren hiertoe de mogelijkheid kreeg wanneer dit resulteerde in een optimalisering van zijn autonomie. De autonomie van de groep mocht echter niet in het geding komen. We hebben gezien dat het eenvoudiger is om te bepalen wat autonomie inhoudt, in plaats van wat het inhoud om affected te zijn. In dit opzicht leek het idee aantrekkelijk, maar al snel werd duidelijk dat het vatbaat was voor dezelfde kritiek waarmee utilitaristen te maken hadden. Als het doel is om een demos vorm te geven zodat zoveel mogelijk mensen hun autonomie kunnen uitoefenen, dan is het aldus gerechtvaardigd om de autonomie van iemand op te offeren wanneer dit de autonomie van velen ten goede

komt. Hier kon het bezwaar tegenin gebracht worden dat we normatieve principes niet te nauw moeten volgen, maar zelfs dan bestond er nog een probleem. Hoe ga je bepalen of het trekken van een grens iemands autonomie aantast. Hierover een besluit maken bleek niet mogelijk, omdat we dan weer terugkomen in de bekende oneindige regressie.

De titel van deze thesis heeft er ongetwijfeld voor gezorgd dat de verwachtingen hoog gespannen werden. Het zou heel mooi geweest zijn wanneer ik na 60 pagina's een helder antwoord op het Boundary Probleem kon formuleren en hiermee een democratische methode gevonden had om een initiële demos te constitueren. Helaas is me dit niet gelukt. Ik heb verschillende principes laten zien en zelf twee mogelijke alternatieven gepresenteerd. Echter, elk gepresenteerd alternatief is vatbaar voor weerlegging. Ik had mijn alternatieven sterker kunnen presenteren, maar de mogelijke kritieken ontwikkelden zich tegelijkertijd met het ontwikkelen van de alternatieven. Daarom vond ik het belangrijk om direct bij de alternatieven de mogelijke tekortkomingen te vermelden.

Een alternatief dat ik gepresenteerd heb raadt ons vooral aan om te kijken naar procedures. Hierbij dient nog een belangrijke kanttekening geplaatst te worden. In dit perspectief heeft Amartya Sen goed gezien dat men niet alleen naar de deugdelijkheid van de procedure moet kijken, maar ook in de gaten moet houden of in het concrete geval een rechtvaardige uitkomst wordt gerealiseerd¹⁰⁰. Hoewel het voor de meeste burgers en bestuurders moeilijk kan zijn om uit te leggen waarom een beslissing rechtvaardig is of niet, ben ik ervan overtuigd dat men in staat is om intuïtief een besluit als rechtvaardig of niet te classificeren. Deze 'sense of justice' is dan ook niet zomaar een subjectief onderbuikgevoel, ze is volgens mij gebaseerd op jarenlange ervaring en reflectie. Ik ben ervan overtuigd dat men in staat is om beslissingen te toetsen op hun rechtvaardigheid, ook met betrekking tot de samenstelling van een demos. Om deze beslissingen te kunnen maken dient er echter ruimte gecreëerd te worden. Men moet in staat worden gesteld om te delibereren over 'boundary issues'. Hiervoor heb ik in hoofdstuk drie enkele voorwaarden voor een republikeins liberale samenleving uiteengezet. In het kort komt het er op neer dat er een sfeer ontstaat waarbinnen men elkaar vertrouwt en bij elkaar komt om besluiten te maken. Het klinkt evident om in

¹⁰⁰ Van der Zwerde, E., Sanderse, W. (2012). *Denkruimte, reflecties op universitaire idealen en praktijken*. Nijmegen: Valkhof Pers, pp. 102-103.

zo'n geval over Boundary issues te praten, maar in het licht van een oplossing is dat absoluut niet het geval

Wanneer een onderwerp op de politieke agenda komt kan daarover gedebatteerd worden. Mensen worden in staat gesteld om zich een mening te vormen en deze in te brengen in het publieke discours. Men kan zich verenigen en een belangenvereniging oprichten om ervoor te zorgen dat het standpunt verdedigd wordt. Wanneer na een vermoedelijk lange periode overeenstemming is bereikt over het onderwerp, verdwijnt het als vanzelf van de politieke agenda. In sommige gevallen sist het nog na, maar de kern is dat onderwerpen bij het bereiken van consensus van de agenda verdwijnen.

Denk hierbij bijvoorbeeld aan de invoering van het nieuwe zorgstelsel in 2006, waarbij het onderscheid tussen ziekenfonds en particulier verdween en plaats maakte voor een basisverzekering. Het onderwerp werd hevig bediscussieerd, in de politiek stonden links en rechts lijnrecht tegenover elkaar. We kunnen ons deze discussie nu niet meer voorstellen, omdat er een oplossing gekomen is. Het debat is beëindigd en zal naar alle waarschijnlijkheid voorlopig niet meer opgerakeld worden. Stel dat dit ook gebeurt wanneer er een oplossing is gevonden voor het Boundary Probleem.

Tijdens het schrijven van deze thesis en het formuleren van verschillende principes bedacht ik me of het wel wenselijk was om een methode te ontwikkelen om het Boundary Probleem op te lossen. Stel, er is een methode gevonden om het Boundary Probleem op te lossen, en we kunnen volgens die methode elke demos constitueren die we wensen, wat zijn hiervan dan de gevolgen? Ten eerste zal geen discussie meer ontstaan over wie er tot bepaalde besluitvorming betrokken moet worden, hier is simpelweg een methode voor. Wanneer er zich een Boundary Probleem voordoet nemen we de oplossing bij de hand en we voeren de constituering van de groep uit zoals de oplossing ons voor schrijft. Iets wat voor sommige burgers belangrijk is, de samenstelling van een demos, wordt beslecht door iets wat misschien niet meer is dan een rekenregel of een weeginstrument om belangen af te wegen. Wanneer het Boundary Probleem opgelost is zal geen discussie meer plaats kunnen vinden omtrent de juiste samenstelling van een demos, dit zou een zinloze discussie zijn of mosterd na de maaltijd.

Mijn pogingen om het Boundary Probleem op te lossen brengen een ander punt aan het licht. Misschien is het in principe al onoplosbaar. Een gemeenschap kan zichzelf niet aan het haar omhoog trekken om vervolgens zelf een democratische

rechtvaardiging voor die groep te geven. We kunnen waarschijnlijk Boundary Problemen oplossen, zowel in theorie als in praktijk, maar zulke besluiten kunnen niet altijd gerechtvaardigd worden middels democratische principes. David Brown betoogt dat de zoektocht naar een democratische legitimatie voor grenzen een symptoom is voor een groter probleem, waarbij politieke theorie gereduceerd wordt tot moraal en waarbij alle sociale verbindingen om legitimatie vragen. Volgens Brown hebben we echter geen enkele reden om te geloven dat zo'n legitimatie of rechtvaardiging voorhanden is, of ooit voorhanden zal zijn.

'Politics is about practical action in a realm where no answer can be other than provisional, not about the application of formulae concerning matters such as social justice – and it ought not to be surprising that when formulaic approaches are made to subjects such as the legitimacy of borders the argument quite soon breaks down'.¹⁰¹

Zelfs in een tijd waarin globalisering gemeengoed geworden is, blijven grenzen onderwerp van discussie. Het trekken van grenzen, het verdedigen van grenzen en het in twijfel trekken van reeds bestaande grenzen zijn belangrijke, zo niet de belangrijkste, politieke vragen die gesteld kunnen worden. Daarom ben ik er na het schrijven van deze thesis van overtuigd dat het naïef is om te denken dat we een soort formule kunnen vinden om het Boundary Probleem op te lossen. Een formule om een kloof te slaan tussen de bevolking en de constitutie ervan is niet wenselijk. Wanneer we namelijk wel zo'n formule of methode zouden hebben, dan wordt het trekken van grenzen en alles wat daarbij komt kijken een apolitieke aangelegenheid. Het wordt een rekensom of een simpele administratieve afwikkeling. Het belangrijkste argument om geen antwoord te willen vinden op het Boundary Probleem is dat het trekken van grenzen iets apoliteiks wordt. Hiermee hol je niet enkel de politiek uit. Je geeft mensen geen mogelijkheid meer om te delibereren over zaken waar zij zich sterk mee verweven voelen. Wanneer we alle mogelijke oplossingen van het Boundary Probleem hieronder scharen, zijnde een onmogelijkheid om er na het bereiken van een oplossing er verder over te delibereren, dan ben ik ervan overtuigd dat dit niet strookt met het reflectief evenwicht van John Rawls. Het is mijn overtuiging dat ieder persoon dat politiek bestuurlijk sensitief is, het belang ziet van telkens delibereren over grensproblemen.

¹⁰¹ Brown, C. (2000). The borders of (international) political theory. In N. O'Sullivan (Ed.), *Political theory in transition* (190-208). London: Routledge.

Als laatste overweging wil ik nog melden dat indien het Boundary Probleem opgelost is, dit voor mij nog niet betekent dat verschillende demo's op eenzelfde manier gevormd kunnen worden. De samenstelling en de aard van een demo's verandert door tijd en ruimte, althans, het gegeven dat een demo's statisch is lijkt me minder aannemelijk aangezien ze bestaat uit een veranderlijke groep mensen. Ik acht het dan ook bijna onmogelijk een statische oplossing te vinden voor iets wat zo dynamisch is als de samenstelling van een groep mensen. Tevens is het zo dat wat werkt voor de ene gemeenschap nog niet hoeft te werken voor een andere gemeenschap.

Ondanks dat ik geen oplossing heb gevonden voor het Boundary Probleem heb ik wel beargumenteerd dat je misschien nooit een oplossing wilt vinden. Daarnaast is het voor een groep of een volk belangrijk dat ze zichzelf blijft definiëren. Daarbij hoort de vraag gesteld te worden wie er wel en niet tot de groep behoort. Het is belangrijk dat de reeds gevormde groep hierover kan debatteren. Het helpt de groep om zichzelf te blijven vormen, een panklare oplossing om een groep te vormen kan volgens mij juist het einde van die groep betekenen, omdat je de samenstelling van een groep af laat hangen van een methode die waarschijnlijk buiten die groep gevormd is.

Hier zou tegenin gebracht kunnen worden dat wanneer een oplossing voor het Boundary Probleem niet wenselijk is, men hier zich weer over uit kan spreken. Theoretisch gezien is dit natuurlijk mogelijk. Debatten kunnen altijd en overal ontstaan, maar teruggekoppeld op deze thesis betekent het opnieuw voeren van een debat dat men zich niet kan vinden in de huidige uitkomst. In zo'n situatie is men het niet eens met de oplossing die gevonden is voor het Boundary Probleem. Wanneer men zijn ongenoegen uit over de oplossing, dan ben je weer terug bij af en heb je alsnog geen goede methode om een demo's te constitueren.

Ik daag politiek theoretici en filosofen in het algemeen uit om de stelling in twijfel te trekken dat een antwoord op het Boundary Probleem niet wenselijk is. Ze moeten zich daarbij wel realiseren dat het gevolg van het weerleggen van bovenstaande claim betekent dat ze alsnog een oplossing dienen te formuleren.

